

The background of the cover is a complex, multi-layered collage. It features various patterns, including marbled paper, floral motifs, and abstract shapes. The color palette is diverse, with prominent shades of red, yellow, green, blue, and purple. The overall effect is one of visual richness and complexity, reflecting the 'systemic' nature of the book's subject matter.

Marcel Martinkovič

ÚVOD DO ŠTÚDIA VOLEBNÝCH
A STRANÍCKYCH SYSTÉMOV

I

**ÚVOD DO ŠTÚDIA VOLEBNÝCH A
STRANÍCKYCH SYSTÉMOV**

I

(Vysokoškolská učebnica)

Marcel Martinkovič

TRNAVA
2020

Recenzenti:

Prof. Uroš Pinterič, PhD.

Doc. Yevheniy Haydanka, PhD.

© Marcel Martinkovič, 2020

© Katedra politológie, FF TU v Trnave, 2020

© Filozofická fakulta TU v Trnave, 2020

Obálka: © Milica Martinkovičová – koláž

ISBN 978-80-568-0262-5

OBSAH

Register skratiek	5
Úvod	7
1 Politické strany	11
1.1 Kritériá klasifikácie strán	13
1.2 Funkcie politických strán	23
1.3 Niekoľko poznámok k vývoju slovenského straníckeho systému	27
2 Záujmové skupiny	39
2.1 Modely záujmových skupín	42
3. Modely politickej reprezentácie	48
3.1 Politická kultúra.....	52
Záver	57
Literatúra	62

REGISTER SKRATIEK

ANO – Aliancia nového občana, slovenská politická strana, zakladateľ Pavol Rusko v roku 2001

ANO – Aliancia nespokojných občanov, česká politická strana, zakladateľ Andrej Babiš v roku 2012

CDU – Christlich Demokratische Union Deutschlands, Kresťanskodemokratická únia Nemecka

CMP – Comparative Manifestos Project

CSU – Christlich-Soziale Union in Bayern, Kresťansko-sociálna únia Bavarska

ČR – Česká republika

DS – Demokratická strana

EP – Európsky parlament

EPH – Energetický a priemyselný holding

EÚ – Európska únia

GBR – United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

HLAS-SD – Hlas – sociálna demokracia

HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko

INEKO – Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy

KDH – Kresťanskodemokratické hnutie

K-ĽS NS – Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko

OZ KOVO – Odborový zväz KOVO

KOZ SR – Konfederácia odborových zväzov Slovenskej republiky

KPD – Kommunistische Partei Deutschlands, Komunistická strana Nemecka

KPIРФ – Komunistická strana Ruskej federácie

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čiech a Moravy, založená v roku 1990

KSS – Komunistická strana Slovenska

ĽS-HZDS – Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko

ĽS NS – Ľudová strana Naše Slovensko

NATO/OTAN – North Atlantic Treaty Organization, Organizácia Severoatlantickej zmluvy

NEKA – nezávislý kandidát, kandidát bez straníckej príslušnosti
NGO – Non-governmental organizations, mimovládne organizácie
NKOS – Nezávislé kresťanské odbory Slovenska
NR SR – Národná rada Slovenskej republiky
NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národno-socialistická nemecká robotnícka strana
OLaNO – hnutie OBYČAJNÍ LUDIA a nezávislé osobnosti
OZ KOVO – Odborový zväz KOVO
RILE – index pravo – Ťavej orientácie politických strán
RSDr. – Doktor sociálno-politických vied
RÚZ – Republiková únia zamestnávateľov
SaS – Sloboda a Solidarita
SDK – Slovenská demokratická koalícia
SDKÚ-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokra-tická strana
SMER-SD – SMER – sociálna demokracia
SMK – Strana maďarskej koalície
SMK-MKP – Strana maďarskej komunity – Magyar Közösség Pártja
SNS – Slovenská národná strana
SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálnodemokra-tická strana Nemecka
SP – NS – Slovenská pospolitosť – Národná strana
SR – Slovenská republika
SRN – Bundesrepublik Deutschland, Spolková republika Nemecko
SRP – Sozialistische Reichspartei, Socialistická ríšska strana
USA – The United States of America, Spojené štáty americké
ÚV KSČ – Ústredný výbor Komunistickej strany Československa
VÚC – Vyšší územný celok, samosprávny kraj
ZRS – Združenie robotníkov Slovenska
ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík
WWF – World Wide Fund for Nature, Svetový fond na ochranu prí-rody

ÚVOD

Skúmanie politických strán a mechanizmov výberu politickej reprezentácie patrí medzi základné oblasti záujmu politológie. Dôvodom je najmä úzky vzťah tohto procesu k legitimitate politických režimov a následne aj k stabilite politických inštitúcií. Poznanie fungovania strán, základných volebných mechanizmov a ich dôsledkov na stranický systém, najmä v prípade liberálno-demokratických režimov, by malo byť súčasťou základného občianskeho poznania. Jeho úroveň môže totiž následne zvýšiť vnímanie osobnej zodpovednosti za kvalitu rozhodovacích procesov pri výbere politickej reprezentácie. V predkladanej prvej časti vysokoškolskej učebnice k úvodu do štúdia volebných a stranických systémov sa zameriame okrem priblíženia charakteristík jednotlivých základných modelov výberu politických elít aj na analýzu jednotlivých faktorov, ktoré môžu zásadným spôsobom limitovať funkčnosť politických strán, a tým aj konečnú podobu a činnosť politickej reprezentácie v rámci daného politického systému. Keďže výber politickej elity a participácia na voľbách patrí medzi najrozšírejší spôsob verejnej angažovanosti, prehĺbenie vedomostí o jednotlivých volebných mechanizmoch a ich praktických dôsledkoch na štruktúry strán môže slúžiť aj širšej laickej verejnosti pri zorientovaní sa v spleti aspektov, ktoré majú vplyv na konečný volebný výsledok a rozhodovanie procesy na vybranej úrovni politického systému. Spolu s vyššie naznačenými cieľmi sa budú môcť čitatelia oboznámiť so základnými atribútmi klasifikácie strán, modelov politickej reprezentácie a aj s výhodami, či rizikami jednotlivých volebných pravidiel, ktoré vplyvajú na kreovanie politickej reprezentácie. V kontexte premenných a kritérií, ktoré najviac vplyvajú na konečnú podobu povolebnej štruktúry elít, sa budeme zaoberať aj vplyvom veľkosti volebného obvodu, výškou volebného kvóra, výpočtom tzv. republikového čísla, aplikáciou deliteľov alebo kvót na prerozdelenie hlasov na mandáty, ale aj ďalších atribútov volebných zákonov, ktoré sú súčasťou politologickej analýzy. Súčasťou oboch dielov

vysokoškolskej učebnice je aj základné priblíženie významu člensky a programovo konsolidovaných strán v straníckom systéme, ktoré zásadným spôsobom determinujú úroveň kvality rozhodovacích procesov. V tejto súvislosti spomenieme aj najviditeľnejšie skúmané parametre strán, medzi ktoré môžeme zaradiť organizačnú štruktúru politických strán, charakter členskej základne, programovú orientáciu a na jej základe napr. mieru programovej heterogenity vládnych koalícií alebo mieru ideologickej polarizácie straníckych systémov a ich štruktúrovanosť. Táto široká téma je zaujímavá aj z toho dôvodu, že v prípade zviditeľnenia sa niektorých rizikových javov moderných demokracií, medzi ktoré môžeme zaradiť napr. klesajúci záujem o participáciu na voľbách, nárast verejnej podpory antiestablišmentových hnutí, extrémistických, klientelistických, alebo oligarchických strán, znižovanie dôveryhodnosti demokraticky zvolených lídrov, vzostup nestraníckych kandidátov sa do centra verejnej diskusie dostáva aj záujem o úpravu volebných pravidiel v tom smere, aby sa vyššie zmienené negatívne dôsledky demokratického rozhodovania minimalizovali. Súčasťou hľadania riešení spomenutých rizikových javov, ktoré sa prejavujú v kríze dôvery v strany a následne aj v liberálno-demokratické inštitúcie, sú najčastejšie zákonné úpravy volebných pravidiel, alebo zákonov týkajúcich sa činnosti politických strán. Tie vymedzujú spôsoby ich financovania, registrácie ich členov, rozpúšťania a iné atribúty ich činnosti.

Cieľom predkladaných dvoch vysokoškolských učebníc (Úvod do štúdia volebných a straníckych systémov I., II.) je sprístupniť poslucháčom spoločenskovedných odborov základné terminologické a teoretické poznatky, ktoré môžu využiť nielen ako potenciálni odborníci v rámci spoločensko-vedných odborov, ale aj občania v rámci praktickej angažovanosti. V jednotlivých kapitolách predkladanej prvej časti práce sa zameriame na sprístupnenie informácií o význame strán pre modernú politiku, možnostiach ich analýzy, politických hnutiach, spôsoboch ich kategorizácie, ale napríklad aj na dôležitých parametrov volebných zákonov, ktoré môžu limitovať vývoja funkčnosť straníckeho systému danej krajiny. Zámerom predkladaných učebných textov je oboznámiť čitateľa

aj so základnými prístupmi k výskumu jednotlivých aspektov strán, volieb a stranických systémov ako primárnych atribútov inštitucionálneho rámca politických procesov. Predkladaný prvý diel vysokoškolskej učebnice si nekladie za cieľ sprístupniť danú problematiku komplexne a tematizovať všetky relevantné otázky a sféry výskumu, ktoré sa spájajú s problematikou strán a volieb. Môže však čitateľovi sprostredkovať podstatný vhľad do problematiky politickej reprezentácie, strán a sprostredkovať odkazy na relevantné vedecké a odborné zdroje, ktoré môžu pomôcť pochopiť každému, kto sa zaujíma o politiku, komplexnosť mechanizmov a politických organizačných zložiek limitujúcich legitimitu a funkčnosť zastupiteľských demokracií.

Predložené texty vysokoškolských učebníc, tak priblížia poslucháčom a laikom význam interdisciplinárneho prístupu politickej vedy k skúmaniu politickej reality. Súčasťou takto orientovaného prístupu k skúmaniu politických javov je upriamiť pozornosť čitateľov na praktický prínos politickej vedy, ktorá sa zaoberá popisom, analýzou a následným hodnotením riadiacich procesov v spoločnosti. Politická veda pritom narába okrem kvalitatívnych údajov stále viac i s kvantifikovateľnými údajmi. Ani v modernej spoločnosti však netreba zabúdať, že už pôvodná politická veda v klasickom význame (*politike epistémé*)¹ aplikovala na skúmanie spoločnosti a politiky kombináciu kvalitatívneho a kvantifikačného prístupu, a to z toho dôvodu, aby umožnila lepšie pochopenie vývoja a priebehu politických procesov spájajúcich sa s vládnutím a spravovaním verejných záležitostí.

Preto je v praxi dôležitý aj interpretačný význam politickej vedy pre spoločnosť, keďže v politike sme často svedkami ideologického skresľovania spoločenskej reality, ktorá slúži najmä na politickú mobilizáciu, prípadne radikalizáciu voličov. Správne reflektovanie politickej reality občanmi a rozšírenie občianskej gramotnosti, ktorú chce aj táto publikácia sprostredkovať, môže byť efektívnym nástrojom kreovania občianskej zodpovednosti a povedomia, ako chrániť spoločnosť pred manipulatívnymi stratégiami vybraných

---

¹ Viac k danej problematike pozri KRIŠTOF, P.: *Úvod do Aristotelovej politickej teórie*. Trnava: FF TU, s. 35 – 81.

politických aktérov, prípadne zle pochopených ideálov v kontexte nepolitickej politiky, alebo priamej demokracie.

Úsilie o konštituovanie politickej vedy založenej na výkladovom porozumení politickým procesom nás vedie k potrebe odbornej interpretácie jednotlivých politických štruktúr, procesov a mechanizmov, ktoré môžu aj laickej verejnosti sprostredkovať porozumenie politickým javom, ktoré nás obklopujú.

1. POLITICKÉ STRANY

Hlavnými štruktúrami a organizáciami, ktoré sprostredkovávajú a zabezpečujú výkon moci v moderných politických režimoch sú politické strany. Ich vznik súvisí s postupnou ekonomickou modernizáciou najmä v 19. storočí v Európe, ktorá vytvorila predpoklad pre tlak meštianskych, robotníckych a roľníckych skupín obyvateľstva na liberalizáciu politického režimu prostredníctvom demokratizácie volebných pravidiel. Princíp, ktorý tieto zmeny v spoločenskej rovine prinášali, bol založený na ideí občianskej rovnoprávnosti. Politická strana sa formálne dá označiť za organizovanú štruktúru, ktorá združuje ľudí s rovnakými politickými preferenciami s cieľom získania politickej moci. Na rozdiel od iných organizácií, ako napr. záujmových skupín či politických hnutí, majú strany niekoľko základných atribútov, ktoré ich odlišujú od ostatných organizačných štruktúr zasahujúcich do riadenia spoločnosti. Medzi základné radíme záujem o širokú verejnú podporu formalizovanú členstvom (členské poplatky, legitímácie), pevnú hierarchickú štruktúru (existencia lídra, predsedníctva strany, kontrolných orgánov strany, stanov, regionálnych a miestnych štruktúr), široko zameraný politický program, ktorý obsahuje návrhy na riešenie problémov v rôznych subsystémoch politického systému (bezpečnostný, sociálno-ekonomický, školský, zdravotnícky, finančný, environmentálny, kultúrny subsystém atď.). Základné priority politického programu strany vytvárajú zdieľanú ideologickú jednotu, ktorá je v prípade zisku mandátov predpokladom straníckej disciplíny v parlamente. Stranícka disciplinovanosť je vo väčšine liberálnodemokratických režimov bez ohľadu na formu vlády (parlamentná, poloprezidentská, prezidentská) významným aspektom stability a následnej akcieschopnosti vlády. Predchodcami existencie súčasných pevne organizovaných štruktúr politických strán boli v minulosti tzv. frakcie, čo boli vlastne skupiny, ktoré napr. v prípade konštitučných monarchií v 18. a 19. storočí vytvárali v parlamente danej krajiny jednotliví poslanci okolo neformálne

vybraného lídra. S ním zdieľali politické preferencie a názory a organizovali politický postup pri presadzovaní svojich zámerov v parlamente (napr. whigovia a toryovia v prípade vývoja anglického parlamentarizmu, alebo republikáni a demokrati v Spojených štátoch amerických). Prvé strany moderného typu sa viažu na americkú a britskú parlamentnú skúsenosť 19. storočia. Následne, po rozšírení volebného práva v Európe, najmä v druhej polovici 19. storočia, začali v jednotlivých krajinách vznikať robotnícke, kresťanské, ľudové, socialistické, komunistické, nacionalistické strany, ktoré boli politickým vyjadrením konkrétnych štiepných línií (*cleavages*) a najmä sociálnych konfliktov v danej spoločnosti.² Tieto rôznorodé typy sociálnych konfliktov a spôsob ich riešenia mali najväčší vplyv na sformovanie konkrétnych typov strán a straníckych systémov. Existuje množstvo kritérií, na základe ktorých môžeme kategorizovať strany a následne stranícke systémy. A keďže význam komparatívnej politológie spočíva najmä v hľadaní súvislostí, spoločných a rozdielných aspektov vybraných skúmaných javov s cieľom formulovania typológií režimov, foriem vlád, strán a straníckych systémov, volieb atď., uvádzame aspoň niektoré kritériá, ktoré pri analýze strán môžeme aplikovať.

---

² Skúmanie politiky na základe definovania rozdelenia spoločnosti do jednotlivých skupín (segmentov) sa viaže v politológii najmä k prácam Steina Rokkana a Martina S. Lipseta. Rokkan viazal vznik základných štiepných línií na procesy národnej a priemyselnej revolúcie, v ktorých rozoznával dve dimenzie: teritoriálnu a funkcionálnu. Na tomto základe následne rozlíšil konfliktné línie: centrum – periféria, cirkev – štát (pri národnej revolúcii), mesto – vidiek a vlastníci – pracujúci (pri priemyselnej revolúcii). Následne boli doplnené aj o medzinárodnú revolúciu, resp. dimenziu zahraničnej politiky, ktorá dnes v kontexte vnútropolitického vývoja v SR obsahuje dimenziu európskej integrácie, kde môžeme rozoznávať spektrum názorov od euroentuziastického prístupu k európskej integrácii, cez europragmatizmus, euroskepticizmus až k odmietaniu európskej integrácie. Všetky tieto štiepne línie majú vplyv na kreovanie strán v spoločnosti. Viac pozri HAVLÍK, V. – KANIOK, P. (eds.): *Euroskepticizmus a země střední a východní Evropy*. Brno: IIPS, 2006, s. 16. Porovnaj: HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: *Konfliktní demokracie*. Brno: IIPS, 2004, s. 37 – 39.

1.1 Kritériá klasifikácie strán

Medzi najpoužívanejšie kritériá analýzy strán patrí kritérium štruktúry a početnosti členskej základne. Podľa miery diferenciacie štruktúry môžeme rozlišovať strany centralizované a decentralizované (voľné). Centralizované strany môžeme pozorovať najmä v európskych unitárnych štátoch (napr. v SR) a decentralizované vo federáciách (napr. v USA). Podľa členskej základne a jej významu pri fungovaní strany môžeme rozlíšiť strany na masové a kádrové. Masové strany sa snažia svoju legitimitu požiadaviek odvodzovať okrem ideologických aspektov aj od veľkosti strany v kontexte početnosti členov. Historicky medzi masové strany môžeme považovať robotnícke, socialistické, komunistické, kresťansko-ludové strany v Európe v 19. storočí, ktorých lídri sa snažili o čo najväčšiu mobilizáciu a aktívnu účasť svojich členov pri riešení politických problémov. Na základe ideologickej profilácie môžeme zaradiť subjekty napr. podľa prístupu Klausa von Beymeho. Ten rozlíšil niekoľko základných typov straníckych rodín: liberálne a radikálne strany; 2. konzervatívne strany; 3. socialistické a sociálno-demokratické strany; 4. kresťansko-demokratické strany; 5. komunistické strany; 6. roľnícke strany; 7. regionálne a etnické strany; 8. krajne (extrémne) pravicové strany; 9. ekologické strany.³ Tento prístup k výskumu strán bol v 60. rokoch 20. storočia doplnený Ottom Kirchheimerom, ktorý vyšpecifikoval kategóriu strán tzv. *catch all parties*. Ide o strany, ktorých cieľom je osloviť čo možno najširšie spektrum voličov cez zníženie ideologickej rétoriky a politickej čitateľnosti na úkor volebného zisku (Labour party v GBR – Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska, CDU,

³ BEYME, K.: *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot: Gower, 1985, s. 23 – 24. V tomto kontexte zaradenia strán do vybraných kategórií straníckych rodín sa dá aplikovať aj prístup Paula Lewisa. Ten po analýze inštitucionálnej tranzície a vývoja strán v krajinách strednej a východnej Európy vyčlenil kategórie postkomunistických strán, sociálnych demokratov, liberálnych a trhovo orientovaných konzervatívnych subjektov, etnických strán, agrárnych strán, kresťanských demokratov a tradičných konzervatívcov a nacionalistických strán. Viac pozri KOPEČEK, L.: *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: CDK, 2007, s. 17 – 24.

CSU a SPD v SRN – Spolkovej republike Nemecko, v slovenskom kontexte napr. ĽS-HZDS, SMER-SD atď.).

Oproti takto zameraným subjektom stoja strany kádrové, ktoré sa nesústreďujú na rozširovanie členskej základe, ale najmä na zachovávanie programovej a ideologickej jednoty a akcieschopného vedenia strany (v slovenskom straníckom systéme je príkladom SaS). Tieto strany majú prepracované vnútorné predpisy, ktoré determinujú činnosť a rozrastanie členskej štruktúry s cieľom zachovať jej efektívny chod. Vo svojej politike sa snažia o hľadanie programových spojencov a ich lídri kladú väčší dôraz aj na socializáciu občanov v zmysle zvyšovania politických a občianskych zručností ako len na kopírovanie verejnej mienky. Kádrové strany však môžeme nájsť aj v nedemokratických režimoch, kde je vybraná ideológia strany, propagovaná cez činnosť vyškolených, ideologicky lojálnych straníkov prostriedkom k ovládnutiu celej spoločnosti. Títo profesionálni straníci sú intenzívne angažovaní v politike, pričom ich činnosť je hierarchicky determinovaná a typickým prejavom jej kariérizmus. V prípade napríklad komunistických strán je typickým prejavom ideologická indoktrinácia kádrov (napr. v rámci Československej socialistickej republiky bolo súčasťou politického vzdelávania komunistických kádrov *Vysoká škola politická ÚV KSČ*, ktorá mala aj svojich inštitucionálnych predchodcov). Politicky školení pracovníci vybraných tried mali možnosť získať aj príslušný politický titul RSDr., ktorý mal byť zárukou ideologickej dôveryhodnosti, straníckej *lojality* s možnosťou získať pre seba a svoje okolie privilegovaný prístup k moci. V tomto kontexte môžeme hovoriť o totalitných stranách, ktoré sa prejavujú úsilím o absolútnu kontrolu nad členmi strany. Obdobné parametre môžeme nájsť aj pri iných totalitných (prípadne posttotalitných) režimoch založených na existencii jednej strany, ako bola napr. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP v Nemecku v rokoch 1933 – 1945. V tejto súvislosti však bol ďalším významným faktorom determinujúcim činnosť strany vodcovský princíp, ktorý bol sprevádzaný budovaním kultu osobnosti A. Hitlera. Pri komunistických stranách sa podobný aspekt vývoja strany spájal s vodcovským princípom (príklad J. V. Stalina, Mao Ce-tunga, Kim Ir Sena, Kim Čong-ila atď.).

V rámci demokratického stranického systému rozoznávame v tejto súvislosti strany partikulárne, ktorých vedenie nemá záujem kontrolovať život členskej základe. Následne môžeme strany rozdeliť aj podľa ich vzťahu k reflektovaniu významu verejnej mienky. Sigmund Neumann rozdelil podľa tohto kritéria strany na reprezentatívne a integratívne. Reprezentatívne strany sú zamerané najmä na pragmatické formovanie politických cieľov a rozhodnutí podľa reakcií a preferencií verejnosti, s cieľom získať čo najväčší počet voličov. V rámci kreovania politických rozhodnutí zväčša kopírujú nálady verejnej mienky a senzitívne sa prispôsobujú požiadavkám verejnosti. Pri integratívnych stranách je základná stratégia ich jednaní aktívna smerom k verejnosti, čo predpokladá záujem straníckej reprezentácie o socializáciu a následnú k mobilizáciu potenciálnych voličov. Do centra propagácie strany sa dostáva presadzovanie princípov a riešení, ktoré sú založené na svetonázorovom, ideologickom presvedčení, jasnej programovej štruktúre. Cieľom politických kampaní v prípade integratívnych strán tak nie je len zisk voličského hlasu, ale aj kreovanie politického presvedčenia v kontexte abstraktného obrazu strany.

Ďalším aspektom rozlišovania strán je ich vzťah a reflektovanie daného ústavného poriadku. Z ohľadu na rešpektovanie hodnôt a aspektov liberálno-demokratického režimu môžeme potom rozlišovať medzi stranami ústavnými (demokratickými) a revolučnými, prípadne skryto antisystémovými (antidemokratickými) a antisystémovými, ktoré sa snažia otvorene alebo skryto delegitimizovať daný demokratický ústavný systém. Bez ohľadu na ideologické východiská antisystémové subjekty sú v demokratických režimoch zväčša extrémistické. Môžu však formálne akceptovať daný politický režim. V tom prípade aplikujú stratégiu legality, t. j. formálne sa prispôbia ústavnému poriadku a zákonným pravidlám fungovania strán v štáte, tak aby boli registrované ako legálne pôsobiace politické organizácie. Posudzovanie ich činnosti a programu, ktorý by nemal byť v rozpore s platnými ústavnými normami, spadá do kompetencie exekutívnych (pri registrácii strany) a súdnych orgánov (pri posudzovaní ich kompatibility s demokratickým

ústavným poriadkom). Ako príklad, keď došlo k rozpusteniu strany na základe podnetu prokuratúry, môžeme uviesť november 1952 v SRN, keď Spolkový ústavný súd rozpustil ako protiústavnú Socialistickú ríšsku stranu, Sozialistische Reichspartei (SRP). Tá podľa neho nadväzovala na ideológiu národného socializmu. Obdobne, na základe podobných argumentov, bola v roku 1956 po súdnom rozhodnutí rozpustená aj Komunistická strana Nemecka, Kommunistische Partei Deutschlands (KPD). V slovenskom straníckom systéme prišlo k podobnej procedúre v roku 2006. Vtedy sa stúpenci krajnej pravice a sympatizanti fašistického Ľudáckeho režimu (z rokov 1939 – 1945)⁴ pokúsili presadiť cez organizáciu pôvodne registrovanú ako občianske združenie s názvom Slovenská pospolitosť. Po tom, čo sa občianske združenie pretransformovalo na politickú stranu, bola Slovenská pospolitosť – Národná strana (SP – NS) v marci 2006 zakázaná Najvyšším súdom Slovenskej republiky na základe podnetu generálneho prokurátora. Dôvodom boli programové ciele strany SP – NS, ktoré boli v rozpore s ústavou SR.⁵ Na túto stranu nadviazala práve uplatnením spomínanej legalistickej stratégie ĽS NS. Ich program však už bol sofistikovanou úpravou programu zakázanej SP – NS v roku 2006. Nefigurovali v ňom už napr. tézy o stavovskom štáte, ktoré boli označené Najvyšším súdom SR za porušujúce ústavu SR. Spolupracovníci M. Kotlebu totiž po rozpustení SP – NS v roku 2006 zvolili odlišnú stratégiu legalizácie. V roku 2010 vstúpili do už zaregistrovaného subjektu Strana priateľov vína. Stranu po personálnom ovládnutí zvnútra premenovali na Ľudovú stranu Naše Slovensko. Od novembra 2015 má strana názov Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko a od roku 2019 Kotlebovci – Ľudová

⁴ Režim charakterizujeme na základe kritérií W. Merkela, ktorý rozšíril Linzovu a Nolteho typológiu autoritárskych režimov. Medzi základné znaky fašistických autoritatívnych režimov zaradil antikomunizmus, antiliberalizmus, vodcovský princíp, korporativistickú ideológiu, ozbrojené stranícke milície, stavovský princíp. V tomto kontexte pozri KATUNINEC, M.: Režim slovenského štátu a jeho vývojové konotácie. In: FIAMOVÁ, M. – HLAVINKA, J. – SCHVARC, M. a kol.: *Slovenský štát 1939 – 1945: predstavy a realita*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014, s. 125 – 136.

⁵ KUPKA, P. – LARYŠ, M. – SMOLÍK, J.: *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. Brno: IIPS, Masarykova univerzita, 2009, s. 54.

strana Naše Slovensko. Z tohto dôvodu v prípade K – LS NS nejde len o protestnú antipoliticko-establišmentovú stranu, ale o subjekt, ktorý vzhľadom na svoju personálnu reprezentáciu a názorové zameranie (xenofóbia, antisemitizmus, nacionalizmus atď.) zostáva vzhľadom na svoje ideologické zameranie a populistický štýl politiky rizikom pre liberálno-demokratický režim.⁶ Aj z tohto dôvodu bol aj v prípade K – LS NS podaný návrh na jej rozpustenie. Podal ho generálny prokurátor Jaromír Čížnár na Najvyšší súd SR v máji 2017. Koncom apríla 2019 Najvyšší súd zamietol návrh generálneho prokurátora a stranu nerozpustil pre nedostatok dôkazov o jej protisystémovej orientácii. Aj tento prípad dokladá právnu zložitosť dokazovania protiústavného zamerania strany, ktorá bola v súlade s právnymi normami už zaregistrovaná. Vzhľadom na stabilizovaný elektorát (volebné prieskumy pri K – LS NS sa pohybujú na úrovni 7 – 11,5 %) nemuselo ani ukončenie súdneho procesu v neprospech predstaviteľov K – LS NS znamenať koniec ich parlamentného pôsobenia. Reprezentanti K – LS NS už mali alternatívu a riziko rozpustenia sa snažili riešiť cez zaregistrovanie ďalšej strany Ľudová strana Pevnosť Slovensko.

V kontexte posudzovania antisystémovosti treba spomenúť jej politologický význam pri rozlišovaní prodemokratických a antidemokratických a extrémistických subjektov. V prípade typológie ústavných a antisystémových strán treba rozoznávať aspoň dve základné formy. Vychádzame z terminológie a prístupu Giovanni Capoccia a jeho modifikácie od Michala Kubáta.⁷ Capoccia rozlišuje v kontexte analýzy novej antisystémovosti dva aspekty. Prvým je ideologická premenná (jej podstata spočíva v skrytom alebo otvorenom delegitimizovaní demokratického poriadku). Druhou premennou jej vzťahová premenná. Tá sa odvíja od kooperácie vybranej strany s ostatnými subjektmi v parlamente. Prítomnosť extrémistického subjektu v parlamente môže mať podobu krajnej, izolovanej strany (príklad Národného zhromaždenia – Assemblée

⁶ Viac k problematike vývoja krajnej pravice na Slovensku pozri napríklad MIKUŠ, R., GURŇÁK, D.: *Demokraticky k autokracii*. Bratislava: UK, 2019, s. 66 – 76 a 93 – 96.

⁷ KUBÁT, M.: *Politická opozície v teorii a stredoevropské praxi*. Praha: Dokořán, 2010, s. 78 – 85.

nationale, Marine Le Penovej vo Francúzsku). V prípade jeho skrytej antistémovosti môže byť strana vnímaná ako riziko pre demokratické zriadenie, ale aj ako strana, s ktorou sa rokuje o dôležitých návrhoch zákonov, keďže má mandát od voličov (príklad z praxe slovenského parlamentarizmu po voľbách 2016 do NR SR a pôsobenie K – LS NS, kde bolo možné sledovať počiatočnú izoláciu K – LS NS a neskôr neformálnu spoluprácu časti vládnej koalície s danou stranou pri presadení napr. ústavného zákona o zastropovaní veku odchodu do dôchodku z marca 2019).⁸

Stále najčastejšie aplikovaná kategória na analýzu politických programov je rozdelenie podľa prevažujúcej ideologickej orientácie na ľavicové a pravicové subjekty, ktorá zohľadňuje socioekonomické rozdelenie spoločnosti. Ľavicové strany preferujú vysokú mieru prerozdelenia verejných zdrojov cez služby štátu v prospech nižšej a strednej príjmovej vrstvy. Súčasťou programov tzv. tradičnej ľavice, kam patria najmä sociáldemokratické strany, ktoré sa rozšírili najmä v západnej Európe, je napr. obhajoba záujmov menších, princípu rovnosti pohlaví, ochrany životného prostredia, alebo napr. princípov sekulárneho štátu. K ľavicovým subjektom sa zaraďujú aj komunistické a marxistické strany. Tie zotrvávajú na ideologických stanoviskách vychádzajúcich z prác K. Marxa a F. Engelsa, prípadne ich interpretácie V. I. Leninom, ktoré akceptujú tézy o triednom boji ako východiskovom atribúte dejinného vývoja, pričom triedny konflikt s politickou víziou beztriednej spoločnosti je podľa nich možné prekonať iba cez vývojový medzistupeň existencie silného štátu riadeného diktatúrou proletariátu. Niektoré z nich zostávajú teda na stanoviskách centrálne riadnej ekonomiky a v oblasti zahraničnopolitickej a bezpečnostnej politiky na pozíciách komunistických strán z obdobia tzv. studenej vojny (1947 – 1991), preto napr. odmietajú účasť svojich štátov

---

⁸ K ochrane liberálno-demokratického zriadenia patrí aj koncept militantnej demokracie, kde štátne inštitúcie používajú súbor legislatívnych obmedzení a represívnych nástrojov na obmedzenie vplyvu a pôsobenia extrémistických strán a hnutí. Bližšie k vymedzeniu daného modelu pozri napr. MAREŠ, M. – VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: CDK, 2013, s. 16 –26. V súvislosti s analýzou ochrany demokracie voči prejavom extrémizmu na Slovensku resp. aktérov militantnej demokracie v Slovenskej republike a jej objektov, pozri samostatnú kapitolu v rovnakej monografii. Tamže, s. 121 – 151.

v štruktúrach Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO/OTAN – North Atlantic Treaty Organization), ktorú považujú za nástroj imperialistickej zahraničnej politiky USA (Komunistická strana Čiech a Moravy – KSČM, Komunistická strana Ruskej federácie – КПРФ).

Súčasťou vývoja ľavicových subjektov sa stali aj pokusy o ich intenzívnejšiu orientáciu na nerozhodnutých voličov, a to cez akceptovanie niektorých princípov trhovej ekonomiky v kombinácii so širokými službami štátu v sociálnej politike. Súčasťou programovej profilácie strán patriacich k tzv. novej ľavici sa stalo zahmlievanie svojej ideologickej orientácie s cieľom zlepšenia svojho volebného výsledku. Medzi strany tejto kategórie môžeme zaradiť napríklad Labouristickú stranu pod vedením Tonyho Blaira. Tieto strany bývajú niekedy charakterizované ako strany tzv. tretej cesty podľa iniciatívy programovej transformácie Labour party pod vedením Blaira v rokoch 1997 – 2007. Následne sa o obdobné prepojenie sociálnodemokratických téz hospodárskej politiky a trhového hospodárstva pokúsil v SRN Gerhard Schröder ako líder *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* – SPD v období 1998 – 2005. Na Slovensku mal podobné ambície po založení strany SMER – tretia cesta aj R. Fico. Po volebnom neúspechu v septembrových voľbách 2002 do NR SR svoju koncepciu sociálno-liberálnej strany transformoval na tradičnejšie orientovanú ľavicovú stranu, ktorá však do svojho programového portfólia zapracovala aj zdôrazňovanie národných tém a ochranu tzv. tradičných hodnôt vzhľadom na snahu osloviť aj konzervatívne orientovaného voliča.

V programoch pravicových strán nájdeme zdôrazňované hodnoty ako autorita, rešpekt k národným tradíciám, zdôrazňovanie povinnosti voči spoločnosti a štátu, alebo dôraz na individuálnu zodpovednosť, a najmä menšiu angažovanosť štátu v zabezpečovaní rôznych služieb. V prípade strán v slovenskom straníckom systéme môžeme do tejto kategórie v rôznej miere zaradiť napríklad KDĽ, DS, SNS, SDKÚ-DS, SaS atď. Častou súčasťou pravicových, najmä liberálnych strán, je koncept minimálneho štátu, ktorý má primárne zabezpečovať vymožitelnosť práva, bezpečnosť, garantovanie ochrany majetku atď. Keďže rozlišovanie pravicovosti

a ľavicovosti programov jednotlivých strán môže byť pre laickú verejnú problematiku (lebo vychádzať len z ekonomického programu strany je značne reduktívny prístup), môžeme pri politickej analýze vývoja strán vychádzať z dát o charaktere politických programov strán zverejnených v tzv. indexe RILE (t. j. pravo-ľavej orientácie strán).⁹ Index RILE je zverejňovaný v rámci medzinárodnej databázy pri Social Science Research Centre Berlin. Operacionalizácia téz z programových dokumentov slovenských strán siaha od prvých slobodných volieb po zmenu režimu v Československu v roku 1990 až do parlamentných volieb v Slovenskej republike v roku 2016 a približuje pomer prevahy buď ľavicových, alebo pravicových riešení jednotlivých strán. Bodová škála programov môže byť teoreticky od 100 po -100, kde kladné čísla naznačujú prevahu pravicových tém a riešení, 0 predstavuje politický stred a záporné čísla predstavujú prevahu ľavicových riešení. Čím je vzdialenosť od 0 väčšia, tým je program programovo a ideologicky vyhranenejší buď s prevahou pravicových, alebo ľavicových tém.⁹ Informácie z programov jednotlivých strán sú spracované na základe Comparative Manifestos Project (CMP) a sú tak výsledkom operacionalizácie politických cieľov samotných strán. Konečné výsledky analýzy programov sú následne spracované do dátovej podoby, ktorá nám umožňuje približné určenie pozičnej hodnoty strany v rámci RILE škály, t. j. podľa pravo-ľavej orientácie. Pripomíname, že nejde o výskum, ktorý by hodnotil konkrétne rozhodnutia strán a ich lídrov, čo obmedzuje jeho výpovednú hodnotu. Za programové aspekty pripisované pravicovým stranám sa pri indexe RILE považujú: pozitívne vnímanie ozbrojených síl, konštitucionalizmu, národných záujmov, tradičnej morálky, rešpektovanie slobôd a ľudských práv, dôraz na právo a poriadok, rozvoj slobodného podnikania, politické authority, trhovú ekonomiku a paralelný dôraz na obmedzenie

---

⁹ Ku kritériám deľby strán na základe sociálno-ekonomickej politiky kam patrí vzťah k preferovaniu súkromného, alebo štátneho vlastníctva, úlohy štátu pri plánovaní ekonomiky, určenie úlohy štátu pri prerozdeľovaní verejných zdrojov, miera rozvoja vládnych programov sociálneho zabezpečenia atď. Viac pozri napr. KLÍMA, M.: *Volby a politické strany v moderných demokraciách*. Praha: Radix, 2003, s. 101 – 106.

sociálneho štátu a protekcionizmu. Medzi ľavicové aspekty v rámci tohto indexu patrí dôraz na trhovú reguláciu, riadenú ekonomiku, dekolonizáciu, rozširovanie mieru, demokracie, silný vplyv štátu v ekonomike, rozširovanie sociálneho štátu, ochrany zamestnancov, štátna angažovanosť v skvalitňovaní školstva, internacionalizmus atď. V rámci stručného priblíženia indexu RILE dávame do pozornosti, že v rámci určenia ideologickej pozície strán je posudzovaných, kódovaných sedem oblastí programu strany. Ide o oblasti: zahraničné vzťahy, sloboda a demokracia, politický systém, ekonómia, blahobyt a kvalita života, spoločenské usporiadanie a sociálne skupiny. Daný typ analýzy, ktorá prebieha prostredníctvom kódovania volebných programov s použitím metódy Comparative Manifestos, môžeme zaradiť medzi kvantitatívne analýzy.¹⁰ Jej podstatou je určenie ideologickej pozície programu strán pred konkrétnymi parlamentnými voľbami, ktorá však nemá len politicko-ekonomický rozmer. Napriek tomu, že niektorí autori konštatujú trend zmenšovania ideologickej vzdialenosti strán, resp. zvyšujúci sa trend podobnosti relevantných strán,¹¹ zostáva prístup delenia strán v rámci pravoľavej orientácie prítomný pri väčšine analýz strán a straníckych systémov. Dôvodom je skutočnosť, že tradičné reflektovanie politickej symboliky a programových priorít daných strán, napr. z hľadiska štátnych aktivít v ekonomickej a sociálnej oblasti, pomáha najmä občanom pri orientácii v politickej súťaži.

Praktické limity a fungovanie politických strán v liberálnodemokratickom režime upravuje zákon o politických stranách a hnutiach. V slovenskom kontexte ide o zákon 85/2005 Z. z., ktorý upravuje registrovanie strany po splnení zákonných náležitostí (napr. vyzbieranie minimálne 10 000 podpisov občanov aj s uvedením mena, priezviska, adresy trvalého pobytu a čísla

---

¹⁰ Výsledky analýzy programovej orientácie strán v rámci slovenského straníckeho systému k posledným parlamentným voľbám, ktoré sa v konali 29. februára 2020, neboli ešte v čase tlače publikácie zverejnené Social Science Research Centre Berlin – WZB. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung. https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/ [cit. 2020-03-13].

¹¹ V prípade záujmu pozri https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents?name=handbook_v4 [cit. 2020-03-13].

občianskeho preukazu, vytvorenie štatutárneho orgánu strany, definovanie názvu a skratky strany, sídla, atribútov ako stanov strany, podmienky vzniku členstva v strane, ich evidenciu, fungovanie jednotlivých orgánov strany, ako sú revízna komisia, výkonný orgán, rozhodcovský orgán strany, ale aj spôsob likvidácie atď.). V tejto súvislosti je dôležité spomenúť, že posledná novelizácia zákona o stranách z roku 2019 vzhľadom na vývoj strán v straníckom systéme SR špecifikovala minimálne počty členov strán aj zloženie jednotlivých orgánov, ako aj napr. spôsob evidencie členských príspevkov a ich maximálnu výšku v jednom roku (max. 10 000 eur od jedného člena). Zároveň prišlo k definovaniu max. výšky príjmov strany, ktoré nesmú podľa § 22 zákona 85/2005 o politických stranách a politických hnutiach presiahnuť 3 500 000 eur v rámci jedného volebného obdobia NR SR, a aj výšky darov od jedného darcu, ktorá nesmie presiahnuť 300 000 eur ročne, pričom musí spĺňať zákonný spôsob prijatia (Podobne prišlo napr. v § 6 ods. 6 k presnejšiemu definovaniu jednotlivých orgánov strany. „*Orgánmi strany sú najmä najvyšší, výkonný, rozhodcovský a revízny orgán. Každý orgán strany okrem štatutárneho orgánu musí mať najmenej troch členov, výkonný orgán strany musí mať najmenej deväť členov a najvyšší orgán strany musí mať najmenej 27 členov.*“)¹² Tieto zmeny zákona o politických stranách a hnutiach vyplynuli z potreby transparentníť finančné toky a zdroje, s ktorými nakladajú strany pri svojej činnosti, keďže strany získavajú finančné zdroje okrem štátneho príspevku za hlasy, príspevku na činnosť a príspevku na mandát aj zo súkromného sektora.¹³ Tieto úpravy mali paralelne zmenšiť vplyv záujmových ekonomických skupín na činnosť strán a zvýšiť tlak na vytváranie regionálnych štruktúr, aby sa zmenšili možnosti na kúpu strán pre ľudí z podnikateľskej sféry, ktorí majú tendenciu a finančné možnosti riadiť stranu s obmedzeným počtom členov ako vlastnú firmu. Riziká vstupu aktívnych podnikateľov

---

¹² KELLER, J.: *Politika s ručením omezeným: Proměny moci na prahu 21. století*. Praha: Evropský literární klub, 2001, s. 121 – 122.

¹³ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/85/> [cit. 2020-03-13]. Z uvedenej novely zákona o politických stranách vyplýva, že strany by mali mať v závislosti od počtu členov v jednotlivých orgánoch najmenej 45 členov, alebo dvakrát viac členov, ako chce obsadiť miest na volebnej kandidátke.

a majiteľov médií do demokratického politického systému dokladá príklad Silvia Berlusconiho a jeho strany Forza Italia v Taliansku po roku 1994, vo vývoji slovenského parlamentarizmu strana Pavla Ruska, ktorý v roku 2001 založil ako spolumajiteľ televízie Markíza stranu Aliancia nového občana, alebo príklad vplyvného podnikateľa Andreja Babiša a jeho subjektu ANO.

1.2 Funkcie politických strán

Obmedzovanie výdavkov na kampane a limitovanie výšky zdrojov, s ktorými politické strany disponujú, má podľa autorov, akými bol napr. G. Sartori, znížiť riziká prekrývania záujmov ekonomických a politických elít, sprístupniť politiku pre bežných občanov a umožniť efektívnejšiu verejnú kontrolu činnosti strán ako kľúčových aktérov výkonu politickej moci. Tieto spomenuté aspekty činnosti politických strán sa spájajú s naplňovaním ich základných funkcií v rámci zastupiteľskej demokracie.

Medzi základné funkcie, ktoré politické strany majú, môžeme zaradiť reprezentáciu plurality názorov v rámci spoločnosti. Tento aspekt politických strán sa prejavuje pri artikulácii záujmov, požiadaviek a očakávaní občanov. Politické strany sú preto dôležitými aktérmi na vstupe do politického systému, ktorí formulujú, agregujú, integrujú záujmy, ciele a požiadavky zo strany občanov. Tie sa následne transformujú cez činnosť politických strán a hnutí do podoby politických programov, ktoré medzi sebou súperia o dôveru vo voľbách prostredníctvom predvolebnej kampane.

Ďalšou významnou funkciou politických strán v liberálnodemokratickom režime je tvorba politickej reprezentácie a jej obmena. Politické strany sú organizácie, cez ktoré môžu občania sprostredkované vykonávať politickú moc, ale ju aj následne kontrolovať alebo alternovať politických reprezentantov. Táto ich funkcia vo vývoji moderných spoločností je o to dôležitejšia, že aj v politickom riadení platí princíp špecializácie a profesionalizácie na vybraný okruh tém, resp. verejných politík. Jedine cez politické strany môžu voliči dosiahnuť zmenu cieľov politiky, ale aj obmenu ich vykonávateľov. V prípade politikov preto platí, že ako

v akejkolvek inej práci potrebujú čas získať potrebné skúsenosti a znalosti v danej problematike, napr. sociálno-ekonomického subsystému, zdravotníckeho subsystému, bezpečnostného subsystému, školského subsystému, dôchodkového a daňového subsystému atď. Na získanie politických zručností potrebujú politici organizačné zázemie politických strán, v rámci ktorého sa vytvára predpoklad na ich odborný a politický rast. Z vnútorných štruktúr strán by mali byť strany schopné ponúknuť pred voľbami dostatočný počet politicky zdatných reprezentantov a talentov. V tejto súvislosti platí, že ak strany v tejto dôležitej funkcii kreovania elit zlyhávajú a moc sa koncentruje v rukách obmedzeného počtu členov, bez zohľadnenia záujmov radových členov strany, tak sa oligarchizujú a centralizujú. Aj tým sa ukazuje, akým závažným rizikovým faktorom môže byť, keď sú strany na celom území štátu reprezentované najmä cez činnosť jedného lídra a jeho úzkej skupiny spolupracovníkov.

V slovenskom straníckom systéme má tento rizikový faktor pre rozvoj vnútorných štruktúr strán svoj zdroj v účelovej zmene volebného zákona, ktorú prijali poslanci NR SR za tretej vlády V. Mečiara (HZDS, SNS, ZRS) v roku 1998. Tá síce vytvorila tlak na väčšiu kooperáciu a integráciu opozičných strán, napríklad v podobe vzniku SDK a SMK, ale na druhej strane viedla k centralizácii straníckych štruktúr cez zavedenie deformujúcich kritérií, ako napr. jednej celoštátnej straníckej kandidátky, ale aj ďalších zmien v podobe vnútrokoaličnej 5-percentnej klauzule pre všetky strany v predvolebnej koalícii atď. Tieto zmeny viedli k väčšej elitizácii strán a k úspešnosti najmä strán s výrazným charismatickým, prípadne populistickým lídrom. Celkovo táto úprava volebného zákona do NR SR negatívnym spôsobom zasiahla vývoj straníckeho systému a proces konsolidácie politických strán v Slovenskej republike.¹⁴ Dodnes existencia

---

¹⁴ Príspevok na hlasy (podľa § 26 zákona 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach) získa len strana, ktorá prekročila 3 % z celkového počtu platných hlasov vo voľbách do NR SR. Jeden hlas má hodnotu 1 % z priemernej mesačnej nominálnej mzdy v hospodárstve SR. Jeho výška sa odvíja od údaju Štatistického úradu SR, ktorý vychádza zo stavu ekonomiky za kalendárny rok pred konaním volieb. Príspevok na činnosť (podľa § 27 zákona 85/2005 Z. z.) je

jedného volebného obvodu pri parlamentných voľbách limituje najmä rozvoj straníckych štruktúr na lokálnej a regionálnej úrovni a zodpovedá za skutočnosť, že aj po tridsiatich rokoch od politických zmien v roku 1989 sa slovenský stranícky systém nemôže označiť za štruktúrovaný stranícky systém. Hovoríme o ňom tam, kde sa strany sformujú do podoby masových organizácií. Tie majú vytvorené stabilné voličské základne na základe programovej bázy a dokážu efektívne vytláčať z politickej súťaže strany, ktorých úspech sa viaže na politickú výraznosť, charizmu jedného politika. Pri vývoji slovenského straníckeho systému je pritom od roku 1990 s formovaním demokratického politického poriadku pozorovateľný aj trend smerujúci okrem fragmentácie straníckeho spektra aj k etablovaniu tzv. charizmatičko-klientelistických subjektov.¹⁵ Keďže po následných úpravách volebného zákona zostal na Slovensku v platnosti pri parlamentných voľbách jeden volebný obvod, politické subjekty doteraz nie sú nútené systematicky rozvíjať svoju činnosť aj na miestnej úrovni a na parlamentné fungovanie si vystačia úzkym okruhom straníckych elít a krajských štruktúr. Motivácia aktívne rozvíjať stranícke štruktúry zdola sa tak z činnosti politických subjektov na Slovensku vytratila aj z dôvodu nevhodne nastaveného volebného zákona. Dôsledkom je viditeľná kríza dôveryhodnosti a činnosti strán, ktoré sa často cez stranícke elity prepájajú na celoštátnej úrovni s vybranými ekonomickými záujmovými skupinami. V súčasnej situácii oligarchizácie politiky paradoxne pôsobí aj tá skutočnosť, že množstvo strán, ktoré sa pri etablovaní v straníckom systéme

---

upravený tak, že zodpovedá sume, ktorú strana získa za hlasy (ak sa dostane do parlamentu). Táto suma sa rozdelí na 48 častí, pričom strana dostane každý rok sumu v hodnote 12 podielov v každom celom roku. V roku konania volieb príde k vyplateniu max. 3. podielov. Výška príspevku za mandát podľa § 28 zákona 85/2005 Z. z. pre stranu v NR SR sa odvíja od ich celkového počtu. Strany do 20 mandátov získajú príspevok vo výške 30 násobku priemernej mzdy v národnom hospodárstve za kalendárny rok pred konaním volieb. Za dvadsiaty prvý mandát a viac strana dostane 20-násobok priemernej mzdy.

¹⁵ Stručne k vývoju straníckeho systému na Slovensku aj s jeho špecifikami medzi ktoré patrí vznik štiepnej línie mečiarizmu – antimečiarizmu pozri STRMISKA, M. – HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – CHYTILEK, R.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, s. 453 – 479. Porovnaj BALÍK, S. – HAVLÍK, V. a kol.: *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)*. Brno: IIPS, 2011, s. 183 – 222.

ostro vyhraňovali voči pôvodným, už etablovaným subjektom, majú ešte menšiu členskú základňu a užšie stranícke vedenie ako pôvodné strany. Rizikovým faktorom v danej situácii, keď sú strany na celom území štátu reprezentované najmä cez činnosť jedného lídra a jeho úzkej skupiny spolupracovníkov, je, že sa rýchlejšie menia na oligarchickú štruktúru, kde sa minimalizuje vplyv lokálnych nižších úrovní strany na rozvoj vnútorného demokratického prostredia (absentujú primárky, vnútrostranícke referendum o zásadných otázkach straníckej orientácie a vládnej spolupráce atď.).¹⁶ Význam strán pre funkčnosť a následnú legitimitu demokratického politického systému pritom spočíva najmä v ich inštitucionálnej úlohe limitovať napätie a politicky riešiť spory medzi rôznymi záujmovými skupinami v spoločnosti na všetkých úrovniach riadenia spoločnosti. Ich schopnosť integrovať a agregovať záujem názorových skupín a občanov je pre celkové fungovanie a legitimitu reprezentatívnej demokracie a jej inštitúcií kľúčová. Táto skutočnosť sa prejavuje v ich schopnosti agregovať verejný záujem a na jeho základe tvoriť politický program, generovať politické vedenie.

Súčasťou funkčného systému politických strán je aj socializácia občanov, ktorá intenzívne prebieha najmä v čase predvolebných kampaní. Cez mediálne posolstvá strán sa občania dozvedajú dôležité informácie o procesoch rozhodovania a ich prípadných zlepšeniach a cieľoch. Všetky informačné kampane strán tak majú za cieľ zvýšiť politický prehľad občanov o jednotlivých politikách, ako aj o možnostiach riešenia daných spoločenských problémov.

---

¹⁶ Strany môžeme v tejto súvislosti napr. cez aplikáciu prístupu Herberta Kitschelta zjednodušene rozdeliť aj na základe ich vnímania voličmi a to na základe ich programu, charizmy lídra alebo reprezentácie primárne klientelistických záujmov. Z hľadiska aplikácie daných atribútov môžeme následne rozoznať charizmaticko-klientelistické strany (kde je rozhodujúci pre volebný výsledok a rozvoj strany charizmatický líder), inštitucionálne subjekty (kde sa po zakladajúcej fáze vplyv zakladajúcej osobnosti vytráca na úkor programu strany), charizmaticko-inštitucionálne strany (depersonalizácia strany od vplyvu charizmatického lídra sa začala a je predpoklad jej úspešného programového ukotvenia v niektorej klasickej politickej rodine strán) a klientelisticko-inštitucionálne strany. Viac v tejto súvislosti a s vývojom slovenského straníckeho systému pozri KOPEČEK, L.: *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno: CDK, 2006, s. 268–274.

Ďalšou dôležitou funkciou strán je, že cez ich činnosť sa zabezpečuje komunikácia o záujmoch a potrebách občanov smerom k štátnym inštitúciám. Politické strany tak majú svoj význam aj ako štruktúry, ktoré majú selektovať tieto záujmy a ciele tak, aby mohli efektívne fungovať demokratické inštitúcie.

1.3 Niekoľko poznámok k vývoju k vývoju slovenského straníckeho systému

Významnú úlohu majú strany aj pri zabezpečovaní organizácie vlády tiež v rámci personálnej politiky pri obsadzovaní pozícií v rámci štruktúr štátnej správy. Ich nezastupiteľná úloha spočíva aj pri kontrole moci, a to najmä v rámci činnosti opozičných strán, ako aj pri vytváraní politických alternatív voči vládnucej garnitúre.¹⁷ Medzi najdôležitejšie funkcie však patrí práve generovať dostatočné množstvo odborne a politicky skúsených lídrov a prostredníctvom nich zabezpečovať kvalifikovanú personálnu základňu pre fungovanie a riadenie verejných inštitúcií a ich kontrolu atď. Pre aspekt existencie jedného volebného obvodu od roku 1998 do dnes (2020) v slovenskom straníckom systéme však dlhodobo strany systematicky nerozvíjajú svoje organizačné štruktúry a personálne kapacity, čím sa znižuje aj ich funkčnosť potrebná pre kvalitatívny rozvoj riadiacich činností a politických inštitúcií. Táto skutočnosť sa v kontexte prehlbujúceho trendu absencie rozvoja lokálnych a regionálnych štruktúr strán viditeľne negatívne prejavuje spolu s nárastom nedôvery občanov voči stranám ako významným kvalitatívnym atribútom zastupiteľskej demokracie. Najviditeľnejšie sa to už dlhodobo prejavuje napríklad v náraste tzv. nezávislých kandidátov (NEKA) alebo nestraničných kandidátov na lokálnej a miestnej úrovni. Trend nedôvery voči straníckym kandidátom a vzrast podpory NEKA v jednotlivých typoch volieb dokumentujú aj nižšie uvedené tabuľky, pričom daný trend nízkej miery indentifikácie voličov so stranami sa začal prejavovať cez

¹⁷ K problematike analýzy strán v kontexte vnútrostraničných štruktúr a subjednotiek, jednotlivých fragmentov, resp. ideových prúdov v strane pozri SARTORI, G.: *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, 2005, s. 78 – 99.

zvýšenú fluktuáciu voličov (volatilitu) aj v stabilných stranických systémoch.¹⁸ V tejto súvislosti bude zaujímavé sledovať, ako sa daný vývoj prejaví aj na celoštátnej úrovni. Pritom aj výsledok posledných parlamentných volieb z februára 2020 a víťazstvo hnutia OĽaNO sa dá tiež interpretovať ako aspekt opätovného nárastu nedôvery v politické strany a antipolitiku, s ktorým sa spája aj potenciál rozšírenia rizík populizmu¹⁹ a nesprávne chápaných ideálov demokracie, alebo plebiscitnej demokracie.²⁰ Tie sú súčasťou nesprávneho chápania podstaty demokratickej politiky, jej hraníc a ideálov, čo v tejto súvislosti dokumentujú aj výsledky parlamentných volieb 2020.²¹

---

¹⁸ Komplexnejšie k významu a funkciám strán v politickom systéme pozri FIALA, P. – STRMÍSKA, M.: *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 2009, s. 62 – 72.

¹⁹ Viac k problematike rozmrznutia (*unfreezing*) stranických systémov a vzniku nových štiepných línií akými sú aj materializmus vs. postmaterializmus pozri napr. STRMÍSKA, M. – HLÓUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – CHYTILEK, R.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, s. 22 – 25.

²⁰ Bližšie k definícii populizmu pozri HEYWOOD, A.: *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 372.

²¹ Riziká populizmu a následný nárast autoritárskeho správania sa elít v demokratických režimoch sa odvíjajú od miery politickej zodpovednosti elít ale aj stotožnenia sa občianskej spoločnosti s liberálnymi hodnotami demokracie. Hrozba delegitimizácie demokratických zriadení tak spočíva najmä disfunkčnosti politických strán, ktoré by mali filtrovať nebezpečné postoje voči demokratických inštitúciám. Ako vo svojej práci pripomenuli Steven Levitsky a Daniel Ziblatt riziko populizmu sa môže často spájať aj s politickými outsidermi, ktorí na svoje zviditeľnenie používajú vymedzovanie sa voči „politickému establishmentu – prohlašujú, že reprezentujú hlas ‚lidu‘ a vedou válku proti všetmu, čo označujú za zkorumpovanou a konšpirujúcu elitu. Populisté majú sklon popírať legitimitu zavedených strán a obviňujú je, že jsou nedemokratické ...“ Viac k definovaniu štyroch indikátorov autoritárskeho správania sa (odmietanie, alebo nízka podpora demokratických pravidiel hry, popieranie legitimacy politických oponentov, tolerancia, alebo povzbudzovanie k násiliu, pripravenosť obmedziť občianske právasvojich oponentov a médií) pozri LEVITSKY, S. – ZIBLATT, D.: *Jak umírá demokracie*. Praha: Prostor, 2018, s. 41 – 44.

Tabuľka č. 1: Počet nezávislých kandidátov v regionálnych zastupiteľstvách VÚC 2001 – 2017 ²²

Názvy politických strán a nezávislí kandidáti	Samosprávny kraj									Celková účasť voličov v %
	Bratislavský	Trnavský	Trenčiansky	Nitriansky	Žilinský	Bansko-bystrický	Prešovský	Košický	Spolu za SR	
Počet a celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstve VÚC v r. 2001	1 (2,17%)	0	0	0	3 (5,76%)	1 (2,04%)	5 (8,33%)	8 (14,03%)	18 (4,48%)	22,61%
Počet a celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstve VÚC v r. 2005	2 (4%) ↑	5 (12,5%) ↑	3 (6,66%) ↑	0	5 (8,77%) ↑	5 (10,20%) ↑	12 (19,35%) ↑	7 (12,28%) ↓	39 (9,46%) ↑	18,02% ↓
Počet a celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstve VÚC v r. 2009	1 (2,27%) ↓	6 (15%) ↑	10 (22,22%) ↑	3 (5,55%) ↑	11 (19,29%) ↑	5 (10,20%)	6 (9,67%) ↓	13 (22,8%) ↑	55 (13,48%) ↑	22,90% ↑
Počet a celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstve VÚC v r. 2013	6 (13,63%) ↑	6 (15%)	11 (24,44%) ↑	4 (7,40%) ↑	16 (28,07%) ↑	13 (26,53%) ↑	6 (9,67%)	11 (19,29%) ↓	73 (17,89%) ↑	20,11% ↓
Počet a celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstve VÚC v r. 2017	25 (50%) ↑	14 (35%) ↑	22 (46,81%) ↑	15 (27,77%) ↑	25 (43,86%) ↑	22 (44,90%) ↑	22 (35,48%) ↑	16 (28,07%) ↑	161 (39,42%) ↑	29,95% ↑

²² Viac k problematike prepojenia nesprávne chápaných ideálov demokracie a perfekcionizmu, ktorý sa môže prejavovať aj aktivistickou rétorikou a nerozlišovaním významu inštitucionálnych obmedzení politiky pozri KRÍŠTOF, P.: On democratization, political change and stability. In: KRÍŠTOF, P. – ZÁLEŠÁK, T. – PINTERIČ, U.: *Freedom Undermined: Europe, World and the Crisis of Democratic Constitutions*. Novo mesto, Faculty of Organisation Studies, 2018, s. 9 – 23.

Tabuľka č. 2: Volebné zisky NEKA a kandidátov parlamentných strán pri voľbách do orgánov samospráv obcí a miest 2002 – 2018 ²³

	December 2002 Celkový počet obcí 2924	December 2006 Celkový počet obcí 2924	November 2010 Celkový počet obcí 2924	November 2014 Celkový počet obcí 2921	November 2018 Celkový počet obcí 2919
Celkový podiel nezávislých kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí	13,46% (2892)	17,10%↑ (3638)	22,66%↑ (4764)	28,91%↑ (6000)	35,36%↑ (7301)
Celkový podiel nezávislých starostov obcí a primátorov miest	32,66% (951)	30,83%↓ (895)	33,67%↑ (979)	37,95%↑ (1104)	42,42%↑ (1232)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu HZDS, LS-HZDS	16,59% (3564)	11,71%↓ (2492)	5,92%↓ (1245)	0,00%↓ (1)	*
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu HZDS, LS-HZDS	13,19% (384)	7,30%↓ (212)	2,68%↓ (78)	*	*
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu SNS	3,13% (673)	5,49%↑ (1169)	4,46%↓ (938)	4,05%↓ (841)	8,12%↑ (1678)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SNS	1,3% (38)	2,92%↑ (85)	2,06%↓ (60)	1,40%↓ (41)	5,50%↑ (160)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu KDĽ	13,52% (2904)	12,24%↓ (2605)	12,32%↓ (2591)	10,55%↓ (2190)	11,38%↑ (2350)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu KDĽ	7,07% (206)	5,58%↓ (162)	5,53%↓ (161)	4,19%↓ (122)	5,40%↑ (157)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách za stranu SMK, SMK-MKP	9,54% (2050)	9,17%↓ (1952)	5,68%↓ (1194)	5,54%↓ (1151)	6,04%↑ (1248)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SMK, SMK-MKP	8,00% (233)	7,40%↓ (215)	4,43%↓ (129)	3,67%↓ (107)	3,96%↑ (115)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest za SDKÚ-DS	4,96% (1066)	6,79%↑ (1446)	8,43%↑ (1772)	3,93%↓ (816)	0,27%↓ (56)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za SDKÚ-DS	4,36% (127)	4,44%↑ (129)	5,46%↑ (159)	1,65%↓ (48)	0,06%↓ (2)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu SMER-SD	4,5% (968)	19,00%↑ (4043)	21,76%↑ (4576)	24,68%↑ (5123)	17,88%↓ (3692)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SMER-SD	2,33% (68)	14,43%↑ (419)	20,60%↑ (599)	29,11%↑ (847)	20,38%↓ (592)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu ANO	2,91% (626)	0,82%↓ (175)	*	*	*
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu ANO	2,02% (59)	0,48%↓ (14)	*	*	*
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu KSS	2,14% (460)	1,37%↓ (293)	0,86%↓ (181)	0,48%↓ (101)	0,29%↓ (60)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu KSS	1,09% (32)	0,44%↓ (13)	0,24%↓ (7)	0,17%↓ (5)	0,10%↓ (3)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu SaS	*	*	1,00% (212)	0,42%↓ (89)	0,53%↑ (110)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SaS	*	*	0,68% (20)	0,17%↓ (5)	0,24%↑ (7)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu Most-Híd	*	*	4,31% (908)	3,99%↓ (829)	4,43%↑ (915)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu Most-Híd	*	*	3,26% (95)	2,99%↓ (87)	4,37%↑ (127)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu OĽaNO	*	*	*	0% (84)	0,40%↑ (84)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu OĽaNO	*	*	*	0% (3)	0,03%↑ (3)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu SIEĽ	*	*	*	3,18% (660)	*
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SIEĽ	*	*	*	1,78% (52)	*
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu SME RODINA - Boris Kollár	*	*	*	*	0,59% (123)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu SME RODINA - Boris Kollár	*	*	*	*	0,37% (11)
Podiel kandidátov v zastupiteľstvách miest a obcí za stranu K-ĽSNS	*	*	0,00% (1)	0,15%↑ (33)	0,20%↑ (42)
Podiel starostov obcí a primátorov miest za stranu K-ĽSNS	*	*	0,00% (0)	0,00% (0)	0,03%↑ (1)
Účasť voličov na voľbách %	49,51↓	47,65↓	49,69↑	48,34↓	48,67↑

²³ Vektor ↑ vyjadruje rastúci podiel poslancov, starostov a primátorov v celkovom percentuálnom vyjadrení zastupiteľov orgánov samospráv obcí a miest a štatutárov oproti predchádzajúcemu funkčnému obdobiu. Vektor ↓ vyjadruje trend poklesu účasti na voľbách. Počty kandidátov za jednotlivé strany sú uvádzané bez zohľadnenia účasti kandidátov strán v rôznych typoch koalícií. Predvolebné koalície strán a ich kandidátov na lokálnej úrovni nie vždy korešpondovali s polarizáciou a dvojblokovosťou slovenského stranického systému na parlamentnej úrovni. Z tohto dôvodu sú v tabuľke uvádzané len zisky stranických kandidátov pre jednotlivé strany samostatne. Symbolom * je uvedené, že v danom období strana vo voľbách nekandidovala. Viac k dvojblokovosti v kontexte slovenského stranického systému pozri napr. prácu LEŠKA, D.: *Politický systém Slovenskej republiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Bratislava, 2013, s. 34. Tento formát konfliktu nie je v slovenských kultúrnych a politických dejinách ojedinelý. V rámci slovenských elít sa viditeľne formoval už od polovice 19. storočia. V danej súvislosti pozri JAHELKA, T.: *Ideové spory v slovenskom politickom myslení pred a po roku 1918*. In: *Filosofický časopis*. Roč. 66, č. 5, 2018, s. 771 – 788.

Vyššie uvedené dáta naznačujú nedostatky v rámci zabezpečovania základných funkcií politických strán, ktoré sú čiastočne spôsobené aj existenciou jedného volebného obvodu na celoštátnej úrovni v kombinácii s ďalšími faktormi, akými sú nevyvodzovanie politickej zodpovednosti pri závažných podozreniach z korupčného konania straníckych nominantov, nízka miera efektivity činnosti prokuratúry a polície na celoštátnej úrovni, ktorá ešte viac prehĺbuje nedôveru voči politickým stranám, ale aj politickým inštitúciám.²⁴ Súčasťou takéto vývoja je aj vzostup izolácie úzkych straníckych predsedníctiev strán. Tie sa potom bez väčšej kontroly členskej základne prepájajú s vybranými nátlakovými záujmovými skupinami. Tak sa uzatvára cyklus straty dôveryhodnosti strán ako organizačných štruktúr nevyhnutných pre fungovanie inštitúcií modernej demokracie. Praktické zlyhávanie lídrov a vedení strán sa následne prenáša na znižovanie dôveryhodnosti celého demokratického režimu a jeho inštitúcií. Dôvod, prečo k tejto situácii dochádza naprieč všetkými etablovanými stranami na Slovensku (ĽS-HZDS, SNS, KDH, SDKÚ-DS, Smer-SD, Most-Híd, SaS atď.), ktoré mali exekutívnu zodpovednosť, je kvantitatívne úzke vedenie strán a neustále sa zmenšujúci počet aktívnych stránkov a ľudí odborne zdatných a zároveň ochotných za takejto situácie vstúpiť do straníckej politiky aj na nižších regionálnych a lokálnych úrovniach. Výsledkom týchto vývinových trendov je následne na úrovni celoštátneho straníckeho systému vytváranie klientelistických strán²⁵, ktoré vedú k tzv. klientelistickému

---

²⁴ Tento stav konštatovala analýza spracovaná v rámci krajín V4, ktorá potvrdila, že obyvatelia Slovenskej republiky pociujú najvyššiu nedôveru k politickým stranám a inštitúciám zastupiteľskej demokracie z okolitých štátov strednej Európy. Viac pozri prezentáciu výsledkov medzinárodného projektu Aktívne občianstvo a občianska participácia na Slovensku a v krajinách V4, ktorú prezentoval za SR Inštitút pre verejné otázky v rámci medzinárodného projektu Posilňovanie občianstva v krajinách V4. http://www.ivo.sk/buxus/docs//rozne/Prezentacia_IVO_19_12_Aktivne_obcianstvo.pdf [cit. 2020-10-26].

²⁵ Termín reflektujeme vo význame v akom ho do politologického diskurzu začlenil Michal Klíma. Ten obdobné vývojové tendencie analyzoval vo vývoji českých politických strán v kontexte tzv. privatizácie politických strán cez významných predstaviteľov biznisu a vplyvných ekonomických záujmových skupín. V tomto kontexte aj v súvislosti s dnes medializovanými väzbami medzi vybranými podnikateľmi a predstaviteľmi a nominantmi strany SMER-SD

parlamentarizmu vyznačujúceho sa okrem množstva korupčných rizík vyššou mierou nestability pri výkone moci a nízkou úrovňou rozvinutosti regionálnych, okresných a lokálnych štruktúr strán.²⁶ Následná nestabilita štruktúr politických strán má vplyv na neustále stranícke štiepenie a vznik nových subjektov, ktoré sa dokážu presadiť vo voľbách (napr. vo volebnom roku 1998 SMK, SOP, 2002 ANO, SMER, 2010 Most-Híd, SaS, 2012, OĽaNO, 2016 strana Kotleba – LS Naše Slovensko, SME RODINA – Boris Kollár, Sieť a po ďalších parlamentných voľbách pravdepodobne HLAS-SD, ktorý vznikol v roku 2020 odštiepením od strany SMER-SD).

Ako sme naznačili vyššie, strany sú pre demokratický výkon moci v rámci zastupiteľskej demokracie významným funkčným prostriedkom. Ako si strany plnia svoje funkcie (napríklad artikulácie, agregácie socializácie či mobilizácie občanov), sa sčasti odvíja aj od uplatňovania demokratických aspektov rozhodovania v rámci vlastných štruktúr. Procesom vnútrostraníckeho výberu volebného lídra či predsedu strany (čo nemusí byť vždy rovnaká osoba, ako to dokladá situácia z roku 2010 pri volebnej líderke strany SDKÚ-DS Ivete Radičovej a predsedovi strany Mikulášovi Dzurindovi, alebo príklad volebného lídra strany Smer-SD Petra Pellegriniho pre voľby v roku 2020 a predsedu strany Roberta Fica) bývajú tzv. primárky. Ide o výber lídra strany prostredníctvom straníckych volieb, ktoré môžu byť uzavreté, týkajú sa len registrovaných členov strany, alebo otvorené, kde nie je potrebné preukazovanie členstva v strane, zväčša stačí uhradiť symbolický poplatok. Uzavreté primárne voľby, kde mohli členovia strany vyberať z dvoch vopred nominovaných členov, realizovala v slovenskom straníckom systéme napr. SDKÚ-

---

v polícii, v tajnej službe, na prokuratúre, ktoré vytvárali minimálne v prípade nitrianskeho podnikateľa N. Bödöra štruktúru záujmovej skupiny, môžeme konštatovať, že strana SMER-SD sa dá považovať za príklad klientelistickej strany v slovenskom straníckom systéme. Bližšie k diferenciaciam medzi postavením masových, kartelových a klientelistických strán vo vzťahu k štátnym inštitúciám a občianskou spoločnosťou pozri napr. KLÍMA, M.: *Od totality k defektnej demokracii*. Praha: Slon, 2015, s. 215 – 224.

²⁶ V danom kontexte viac pozri napr. LÁŠTICOVÁ, B., – MALOVÁ, D. (eds.): *Výskumné sondy do organizácie politických strán v SR a ČR*. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 2013.

DS pred voľbami v roku 2010. Členská základňa strany vtedy rozhodla nielen o poradí nominantov na volebnom lístku SDKÚ-DS, ale aj o volebnom lídrovi. Tým sa stala so ziskom 2 669 voličov Iveta Radičová, druhé miesto obsadil Ivan Mikloš so ziskom 1 666 hlasov. Ide teda o spôsob, ktorým sa zjednocuje strana pri dôležitých personálnych nomináciách a zároveň sa kreuje legitimita straníckej reprezentácie odvodená od vôle členskej základne. Konsolidácii straníckeho systému na Slovensku škodí skutočnosť, že tento priamy demokratický spôsob výberu straníckej elity nie je rozšírený. Oproti tomu napr. vo Francúzsku a Taliansku sa vybrané politické strany snažia vtiahnuť do vrcholnej politiky aj ľudí z mimostraníckeho prostredia. Slúžia im k tomu tzv. otvorené primárky. Tie plnia viac funkcií naraz. Nielenže slúžia ako nástroj zvýšenia legitimity zvoleného kandidáta (resp. kandidátov) strany, ale aj mobilizujú občanov zapájať sa do rozhodovania mimo rámec volieb do niektorej z verejných funkcií (primátor, starosta, poslanec obecného mestského zastupiteľstva, regionálneho zastupiteľstva atď.). Mobilizačná funkcia sa prejavuje aj v skutočnosti, že ak majú ľudia možnosť voliť kandidáta na niektorú z verejných funkcií v otvorených primárkach, sú následne viac motivovaní aj voliť danú stranu pri voľbách. V poslednom rade treba spomenúť, že primárky majú aj kontrolnú funkciu, keďže v prípade otvorených primárok sa minimalizuje vplyv významných finančných donorov a záujmových skupín ovládnuť dianie v danej strane. Reálne sa tak môže zabraňovať straníckej elite dostať mimo kontrolu členskej základne, radových sympatizantov a podporovateľov strany, čo je významná prekážka oligarchizácii strán. Túto prirodzenú tendenciu vo vývoji strán charakterizoval napríklad predstaviteľ klasického elitizmu Róbert Michels na začiatku 20. storočia, keď sa zaoberal porovnávaním demokratických procedúr vo vnútrostraníckom prostredí. Po zverejnení výskumu nemeckých politických strán artikuloval v práci *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie* (1911) záver, že strany sa bez ohľadu na svoj program a ideologickú orientáciu majú tendenciu oligarchizovať. Tento sklon nazval Železný zákon oligarchie a pripisoval ho niekoľkým základným skutočnostiam, ktoré sú zároveň typické pre zástancov

elitizmu. Tí vychádzajú z konštatovania, že všetky organizácie a spoločnosti majú v sebe prirodzenú tendenciu sa deliť na skupinu tých, ktorí riadia (elita, trieda), a tých, ktorí sa rozhodnutiam elity prispôsobujú (masa). Michels chápe elitu ako dôsledok prirodzenej špecializácie a deľby práce, pričom elita má rozsiahlejšie odborné, rétorické, organizačné, psychologické zručnosti ako radoví členovia strany. Elita vytvára ideologicky zjednotenú skupinu, ktorá strane zvyšuje možnosti udržania sa pri moci. Ostatní členovia organizácie (strany, hnutia) majú sklon akceptovať riadenie elity a prispôbovať sa jej rozhodnutiam, prípadne byť apatickí. Michels z pozorovania, že vnútorná demokracia strán nie je udržateľná, vyvodil záver, že ak kľúčové organizácie, ktoré vykonávajú moc v zastupiteľskej demokracii, nie sú dovnútra demokratické, je mýtus aj demokracia na úrovni makrosystému, režimu, keďže reálne mocou disponujú nie občania, ale politická elita. Daný omyl sa dá označiť za omyl *pars pro toto*, keďže z parciálneho výskumu fungovania strán vyvodil záver, ktorý aplikoval na nereálnosť demokracie ako režimu, kde má suverenitu a moc ľud.²⁷ Opomenul tým význam medziskupinovej konkurencie, ktorá je zárukou vytvárania mocenskej rovnováhy, politickej plurality bez ohľadu na vnútorné usporiadanie jednotlivých aktérov. Túto skutočnosť následne artikulovali a rozpracovali predstavitelia pluralizmu (David Truman, Robert Dahl atď.) a kompetitívneho elitizmu, resp. demokratického elitizmu (Joseph Schumpeter).²⁸

V kontexte slovenského stranického systému a jeho vývoja je tendencia po centralizácii a oligarchizácii strán znásobená tým faktorom, že procesy, ktoré by mohli tieto prirodzené tendencie minimalizovať, akými sú napr. primárky alebo vnútrostranícke referendum, sa na Slovensku v rámci stranického diania neobjavujú.

Kreovanie vnútorného demokratického prostredia strán v slovenskom stranickom systéme naráža tiež na spôsob, resp. kultúru rozhodovania vnútrostraníckych sporov. V ich rámci sa ideový, prípadne personálny spor vo vnútri strany často

²⁷ Bližšie k problematike nesprávne chápaných ideálov demokracie pozri tomto kontexte SARTORI, G.: *Teória demokracie*. Bratislava: Archa 1993, s. 49 – 75.

²⁸ K problematike oligarchizácie strán pozri aj kapitolu o riadení strán in: DUVERGER, M.: *Politické strany*. Praha: Karolinum, 2016, s. 163 – 208.

končí vytvorením frakcie, ktorá sa však pri presadzovaní svojej vízie dostáva do sporu s vedením strany a často stranu opúšťa. Vnútrostranícke konflikty sa v rámci nášho straníckeho systému končia rozštiepením strany z dôvodu zachovávania tradičnej (štúrovskej) predstavy o dôležitosti ideovej jednoty strany. Súčasná povaha správania sa straníckych elít preto aj z dôvodu objektívnych inštitucionálnych mechanizmov (medzi ktoré patrí aj vplyv volebného zákona na strany a voličov) bráni realizovať rozvoj ideových frakcií vo vnútri už etablovaných strán (ako je to známe napr. v prípade nemeckých strán CDU, SPD, alebo britských The Labour Party a The Conservative Party). Z tohto dôvodu v slovenskom straníckom systéme prevláda u väčšiny parlamentných strán tendencia v prípade vytvorenia názorovej frakcie vo vnútri strany ukončiť vnútrostranícky zápas jej vytesnením. Táto neochota straníckych elít hľadať spoločné stanoviská v rámci vlastných štruktúr a rešpektovať aj kritické názory spolustraníkov následne vedie k štiepeniu strany a vzniku nových strán. Tento negatívny jav následne opäť vedie aj k štiepeniu členskej základne pôvodných strán a ich elektorátov, čo zamedzuje konsolidácii straníckeho systému.

Tabuľka č. 3

Stav členskej základne vybraných subjektov na celoštátnej úrovni a ich vývoj.

Vývoj členskej základne strán 2002 – 2019²⁹

	Počet členov 31.12.2006	Počet členov 31.12.2010	Počet členov 31.12.2012	Počet členov 31.12.2014	Počet členov 31.12.2016	Počet členov 31.12.2017	Počet členov k 31.12.2018	Počet členov k 31.12.2019
ES-HZDS	36 064	28 873 ↓	4175 ↓	-	-	-	-	-
KDH	17814	15 360 ↓	13 024 ↓	11704 ↓	9807 ↓ Jún 2016 Alojz Hlina strieda v pozícii predsedu strany J. Figeľa	8948 ↑	8796 ↓	8048 ↓
SNS	1198	1839 ↑	2335 ↑ Október 2012 Andrej Danko strieda J. Slotu	3884 ↑	7189 ↑	7662 ↑	7 608 ↓	7 728 ↑
SMER – SD	15 132	16 869 ↑	16 376 ↓	16 167 ↓	15 605 ↓	15 182 ↓	14 626 ↓	14 136 ↓
SDKÚ-DS	8569	6842 ↓	4868 ↑ Máj 2012 Frešo strieda Dzurindu	6938 ↑	396 ↓	-	-	-
SaS	-	271	292 ↑	166 ↓	164 ↓	208 ↑	205 ↓	188 ↓
SMK*, SMK- MKP	11 959 2007 Pál Csáky strieda B. Bugára	10 750 ↓ 2010 P. Csákyho strieda József Berényi	9800 ↓	10 320 ↑	9256 ↓ Jún 2016 J. Berényiho strieda József Menyhárt	9200 ↓	9119 ↓	53 ↓
MOST- HÍD	-	4029	4892 ↑	5350 ↑	5583 ↑	5517 ↓	5527 ↑	5547 ↑
KSS	8601	5207 ↓	5250 ↑	2136 ↓	1769 ↓	1793 ↑	1816 ↑	1826 ↑
OEaNO	-	-	4	4	13 ↑	13	4 ↓	45 ↑
ESNS	-	11	162 ↑	45 ↓	796 ↑	1439 ↑	1510 ↑	1460 ↓
#SIEŤ	-	-	-	966	1560 ↑			
SME RODINA	-	-	-	-	Z 5 členov v roku 2015 na 450 ↑	638 ↑	1338 ↑	1684 ↑
Progresívne Slovensko	-	-	-	-	-	-	356	715 ↑
ZA EUDÍ	-	-	-	-	-	-	-	572

²⁹ Vektor ↑ vyjadruje rastúci počet členskej základne od predchádzajúceho roku a vektor ↓ vyjadruje trend poklesu počtu členov oproti predchádzajúcemu vykazovaciemu obdobiu.

Okrem politických strán (ktoré majú širokospektrálny program zameraný na rôzne subsystémy spoločnosti, usilujú sa získať mandát na výkon moci priamo vo voľbách a majú organizované členstvo a pevnú vnútornú organizačnú štruktúru) sa v rámci politického systému môžeme stretávať aj s ďalšími organizáciami, ktoré vstupujú do politického rozhodovania. Medzi významných aktérov môžeme zaradiť aj politické hnutia (napr. Občianske fórum³⁰ a Verejnosť proti násiliu v ČSSR, ktoré vzniklo po 17. novembri 1989³¹; Occupy Wall Street, ktoré vzniklo v septembri 2011 v USA, hnutie Pegida resp. Vlasteneckí Európania proti islamizácii Západu v SRN, ktoré vzniklo v októbri roku 2014, Hnutie piatich hviezd v Taliansku – M5S, hnutie Black Lives Matter v USA, alebo napr. hnutie Poľské ženy v štrajku (Ogólnopolski Strajk Kobiet). To vzniklo v Poľsku v roku 2016 v kontexte vládneho návrhu zákona, ktoré malo zásadným spôsobom obmedziť právo žien na umelé prerušenie tehotenstva. Hnutie sa zviditeľnilo cez napríklad *Strajk kobie* (Štrajk žien) po zverejnení judikátu poľského Ústavného súdu, ktorý rozhodnutím zo dňa 22.10.2020 schválil sprísnenie interrupčného zákona. Pri podobných politických hnutiach je dôležitý kontext ich aktivít, ktorý môže v prípade presadenia formulovaných zmien prostredníctvom lídrov hnutia vyústiť buď do jeho zániku, prípadne aj do inštitucionálnej transformácie na stranu (napr. Hnutie piatich hviezd v Taliansku). Na Slovensku sa po vražde novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Marty Kušnírovej sformovalo hnutie Za slušné Slovensko. Jeho aktivity boli rámcované dvomi základnými požiadavkami formulované smerom k vtedajšej vláde R. Fica. Nezávislé vyšetrenie vražd a káuz o ktorých písal novinár Ján Kuciak a vznik novej vlády, ktorej členovia by neboli spájaní s korupčnými kauzami a s podozreniami z prepojenia s organizovaným zločinom.³² Ďalšou možnosťou

³⁰ Viac k vývoju politickej transformácie v ČSSR a k okolnostiam vzniku a rozpadu hnutia OF v rámci formovania demokratického stranického systému pozri napr. BUREŠ, J.: *Občianske fórum*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 38 – 147, 173 – 207, 232 – 282.

³¹ Viac informácií k vývoju VPN v roku 1989, jeho lídrom a programovým cieľom pozri napr. <https://1989.sng.sk/verejnost-proti-nasilii> [cit. 2020-11-25]. Porovnaj KUBÍN, L.: *Role politických elít pri zmene režimu na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2002, s. 57 – 75.

³² Viac v tomto kontexte pozri <https://www.zaslusneslovensko.sk/o-co-nam-ide/> [cit. 2020-11-26]

organizácií, ktoré sa pokúšajú ovplyvňovať rozhodovacie procesy v politike, sú záujmové skupiny.

2. ZÁUJMOVÉ SKUPINY

Záujmové skupiny, sú vo všeobecnosti organizácie, ktoré na rozdiel od politických strán nevstupujú do politickej súťaže priamo cez aktívnu účasť vo voľbách. Zameriavajú sa na získanie vplyvu cez politických aktérov, teda strany. Ich stratégia presadzovania svojich parciálnych skupinových, napr. ekonomických záujmov, sa sústreďuje na ovplyvňovanie rozhodovateľov v politickom systéme nepriamo, napr. cez sponzorské dary, personálne nominácie (napr. cez výber tzv. odborníkov z praxe na posty v exekutive), informačný vplyv, podporu cez spriaznené alebo vlastnené médiá, prípadne prostredníctvom vydierania atď. Záujmové skupiny vykonávajú zväčša tlak na verejných reprezentantov, a aj preto sa niekedy označujú za nátlakové skupiny. Ide o organizácie, ktoré majú oproti politickým stranám užšie vymedzené ciele a niekedy užšie vymedzené, homogénnejšie členstvo. Na presadzovanie svojich cieľov používajú rôzne stratégie od negociačných, až po nátlakové (štrajky). Z pohľadu existencie rôznych kritérií na ich analýzu sa najčastejšie môžeme stretnúť s delením na ekonomické, resp. hospodárske záujmové skupiny a neekonomické záujmové skupiny. Medzi najčastejších predstaviteľov ekonomických záujmových skupín zaraďujeme predstaviteľov odborových združení. V slovenskom spoločenskom kontexte môžeme do tejto kategórie zaradiť KOZ SR, OZ KOVO, NKOS atď., ktoré presadzujú záujmy pracujúcich vo vybraných sektoroch hospodárstva, prípadne verejnej sféry. Oproti nim sa organizujú strešné organizácie zamestnávateľov, ktorí sa koncentrujú na obhajobu záujmov firiem a vlastníkov výrobných kapacít z hľadiska nastavenia, napr. podnikateľského prostredia, výšky daní, odvodov atď. K posledným menovaným môžeme u nás zaradiť Asociáciu zamestnávateľských zväzov a združení SR, Republikovú úniu zamestnávateľov, Klub 500 atď.³³ V rámci koncepcie sociálneho štátu, ktorá sa rozšírila

---

³³ Bližšie k formálnym a neformálnym ekonomickým záujmovým skupinám a k neekonomickým záujmovým skupinám v Slovenskej republike pozri SOPÓCI, J.: *Záujmové skupiny v slovenskej politike v deväťdesiatych rokoch*. Bratislava: VEDA,

v krajinách západnej Európy po druhej svetovej vojne s cieľom zabrániť sociálno-príjmovej polarizácii a následnému rozšíreniu extrémistických strán a hnutí, sa aj v rámci politického systému SR môžeme stretnúť so zákonnou úpravou dialógu medzi vybranými predstaviteľmi záujmových skupín a vlády v SR v rámci Hospodárskej a sociálnej rady SR³⁴ alebo tzv. tripartity. V priestore strednej Európy v priebehu ekonomickej transformácie založenej na privatizácii štátneho majetku (v 90. rokoch 20. storočia) bez dostatočnej zákonnej úpravy tohto procesu vzniklo množstvo záujmových skupín, ktoré využili svoje informačné, kapitálové výhody v prospech nadobudnutia značného majetku cez ovládnutie investičných privatizačných fondov.³⁵ Medzi najznámejšie finančné skupiny, ktoré vygenerovala ekonomická transformácia v Československu, patria Penta, J&T, Slavia Capital, Istrokapital, Grafobal Group, Energetický a priemyselný holding – EPH, Agrofert, finančná a investičná skupina PPF a iné. Okrem investícií do vybraných sfér hospodárstva (energetika, strojárstvo, telekomunikácie, IT, bankovníctvo, zdravotníctvo, potravinárstvo atď.), do ktorých investovali tieto skupiny doteraz, sa niektoré z nich dnes snažia získať vplyv aj cez investovanie do mediálneho priestoru. Najmä po finančnej a hospodárskej kríze v roku 2008 sa z mediálneho priestoru strednej Európy začali sťahovať vplyvní zahraniční investori (napr. Ringier Axel Springer, Central European Media Enterprises a iní), čo prinieslo príležitosť vybraným

---

2002, s. 48 – 130.

³⁴ Tá má dnes podobu rokování Hospodárskej a sociálnej rady SR. Tento poradný a dohodovací orgán vlády SR a jej vybraných sociálnych partnerov funguje na celoštátnej úrovni. Formálne je limitovaný zákonom o tripartite, ktorý bol schválený s účinnosťou od apríla 2007, od kedy platí zákon 103/2007 Z. z. o trojstranných konzultáciách na celoštátnej úrovni medzi spomínanými aktérmi a vládou SR. Tá jediná má priamu politickú legitimitu od občanov a zákonné kompetencie rozhodnúť, akým spôsobom a aké závery, odporúčania Hospodárskej a sociálnej rady SR budú mať vplyv na legislatívne úpravy v sociálnej a hospodárskej sfére. Viac pozri: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/103/20070401> [cit. 2020-10-26].

³⁵ Viac k problematike transformácie pozri napr. HAYDANKA, Y.: Democratic Transit Model in Its Theoretical and Empirical Dimensions. In: *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Series Issues of Political Science, 2014, 1111, s. 72 – 77. <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/27>, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/103/20070401> [cit. 2020-10-26].

záujmovým skupinám rozšíriť svoje majetkové portfólio (PENTA – News and Media Holding, Andrej Babiš – Mafra atď.), preto dnes vplyvný podnikatelia vlastnia najpredávanejšie tlačené médiá, rádiá, a aj súkromné televízie v Českej a Slovenskej republike.³⁶

K tej druhej skupine, ktorá obsahuje neekonomické záujmové skupiny, môžeme priradiť rôzne ekologické, ľudskoprávne, dobrovoľnícke, ale aj náboženské organizácie známe z činnosti nevládneho sektora, tzv. NGO (napr. Greenpeace, UNICEF, WWF, Amnesty International, Lekári bez hraníc, Human Rights Watch, Reporters Without Borders atď.).

Dalej tieto záujmové skupiny môžeme zadeliť do dvoch kategórií podľa ich cieľov, a to napr. na ochranné (napr. spomínané odbory, zamestnávateľské zväzy atď.) a podporné (napr. *Liga proti rakovine*, Konfederácia *politických väzňov* Slovenska, Slovenský zväz *protifašistických bojovníkov*, Sloboda zvierat, INEKO atď.). Prípadne môže byť kritériom rozlišovania záujmových skupín ich veľkosť (počet členov), miera ich podpory na verejnosti, používané stratégie jednania, veľkosť finančných zdrojov atď.³⁷ Podstata záujmových skupín spočíva v skutočnosti, že časť svojej agendy, cieľov, sa snažia presadiť prostredníctvom politiky a nimi podporovaných politických aktérov. Aktívne sa snažia vstupovať do verejného diskurzu o vybranej problematike, prípadne politického procesu rozhodovania, aj keď sa zväčša sústreďujú na zvýšenie svojho vplyvu na politické strany cez mediálne kampane, zverejňovanie informácií, alebo napr. cez verejnoprospešné aktivity, ktoré majú za cieľ legitimizovať ich činnosť a mobilizovať občanov.³⁸ Celkový vplyv záujmových skupín na spoločnosť je limitovaný množstvom

³⁶ Bližšie k štruktúre vlastníckych vzťahov v rámci slovenských médií pozri napr. článok <https://domov.sme.sk/g/142263/vlastnici-slovenskych-medi-i-fografiky?ref=https%253A%252F%252Findex.sme.sk%252F%252F22247023%252Fmarkiza-je-bodkou-slovensky-medialny-trh-si-naporcovali-financnici.html&photo=p5894120> [cit. 2019-10-29].

³⁷ Viac k spôsobom kategorizovania záujmových skupín pozri napr. SOPÓCI, J.: *Politika v spoločnosti*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 89 – 91.

³⁸ Príkladov, v ktorých je vidieť prepájanie záujmových skupín a politických strán v slovenskom politickom systéme, je mnoho. Spomenieme napr. viditeľnú podporu TA3 v rámci svojich diskusií pred parlamentnými voľbami v roku 2016 dávať široký mediálny priestor vtedy neparlamentnej SNS s predsedom Andrejom Dankom.

faktorov od zákonnej úpravy pôsobenia záujmových skupín vo verejnom priestore (kde môžeme zaradiť zákon o lobingu, zákon o konflikte záujmov, zákon o preukazovaní pôvodu majetku³⁹ a iné) cez ich stratégie pôsobenia na verejnosť (napr. nátlakové riadené správy cez vlastnené médiá, určovanie tém – agenda setting, škandalizácie oponentov, alebo podporné sponzorovanie športových aktivít, alebo kultúrnych, prípadne charitatívnych projektov atď.) až po politickú kultúru dominujúcu v danej spoločnosti. V týchto zmienených činnostiach záujmových skupín sa nachádza množstvo funkcií, ktoré môžu záujmové skupiny (napr. stavovské organizácie sudcov, lekárov, učiteľov, dopravcov atď.) plniť pri ovplyvňovaní rozhodovacích procesov v rámci verejných inštitúcií. Vo všeobecnosti môžu poskytovať informácie a plniť tak poradnú funkciu pri tvorbe legislatívnych úprav platných zákonov, expertízu činnosť pre vládne inštitúcie, pri tvorbe politických programov strán. Môžu však vplývať aj na personálne nominácie strán cez kandidátne listiny, až po vládne nominácie v prípade, ak sa daný subjekt podporovaný určitou záujmovou skupinou dostane k vládnej moci. Tento aspekt sa týka najmä ekonomicky silných záujmových skupín, ktoré často sponzorujú alebo nepriamo cez médiá podporujú vybrané strany (politické elity sa prítomnosť takýchto reprezentantov záujmových skupín často snažia na verejnosti prezentovať ako prítomnosť nestraničných odborníkov vo vláde). Týmto spôsobom môžu záujmové skupiny efektívne ovplyvňovať tvorbu verejných politík, zákonov, ale aj verejnú mienku (napr. aj cez organizovanie protestov, propagačných kampaní), prípadne spôsobiť štátu ekonomické škody vo forme výpadkov príjmov, daní, alebo prostredníctvom súdnych sporov po vypovedaní zmlúv zo strany vlády, resp. štátnych inštitúcií atď.

2.1 Modely záujmových skupín

Činnosť záujmových skupín býva najčastejšie charakterizovaná na základe ich miery zapojenia do rozhodovacích procesov na

---

³⁹ Zákon o preukazovaní pôvodu majetku č. 101/2010 Z. z. Pozri napr. <https://www.epi.sk/zz/2010-101> [cit. 2019-10-29].

jednotlivých úrovniach štátnej správy a samosprávy, pričom doplnkovým faktorom je aj miera organizovanosti občanov v jednotlivých záujmových skupinách (odborníci, cirkvi, občianske združenia rôzneho zamerania). Tieto dve premenné majú vplyv na vytvorenie dvoch základných modelov pôsobenia záujmových skupín v demokratických režimoch. Prvý model je tzv. pluralistický a je založený na slobodnej súťaži a konkurencii medzi záujmovými skupinami. Tie súťažias o prístup k vláde a k verejným zdrojom, pričom nedochádza k žiadnemu trvalému prepojeniu exekutívy s vybranou záujmovou skupinou, a to aj vďaka vzájomnému vyvažovaniu vplyvu, vzájomnej kontrole a konkurencii, ktorá generuje medziskupinovú rovnováhu. To však neznamená, že niektoré zo záujmových skupín nie sú trvalo úspešnejšie v presadzovaní svojich cieľov ako iné. Tento aspekt, samozrejme, závisí aj od politických a strategických cieľov danej vládnej reprezentácie. Pre tento spôsob presadzovania záujmov je typická vysoká miera organizovanosti občanov v záujmových skupinách, ktorí však nie sú priamo zaangažovaní na vládnutie. Ak by sme tento model reflektovali v rámci weberovského prístupu ako ideálny model, tak k jeho naplneniu sa najviac približuje fungovanie záujmových skupín v USA. Vzhľadom na ekonomickú silu a tomu zodpovedajúcu organizačnú bázu daný model vyhovuje finančne silným záujmovým skupinám, ktoré dokážu investovať veľké finančné zdroje do lobbingu a marketingu pri presadzovaní svojich parciálnych cieľov a vyvíjaní tlaku na vládne agentúry.

Druhý model pôsobenia záujmových skupín v zastupiteľskej demokracii býva označovaný ako neokorporativistický (niekedy tiež sociálne, alebo liberálne korporativistický). Jeho základným znakom je limitovaný počet záujmových skupín, ktoré majú privilegovaný prístup k vládnej reprezentácii. Vláda si spomedzi záujmových skupín vyberá tie, ktoré považuje pri presadzovaní svojich politických cieľov za prospešné a ktoré môže využiť pri zvyšovaní svojej legitimity, prípadne pri tlmení radikálnych sociálnoekonomických požiadaviek. Obmedzený prístup k vláde len na ňou vybrané záujmové organizácie znamená, že v tomto modeli síce je prítomná pluralita záujmových skupín, avšak

jej súčasťou nie je vysoká miera konkurencie, keďže niektoré majú monopol na reprezentáciu záujmov vybraných skupín, napr. zamestnancov, alebo zamestnávateľov (porovnaj model tripartity v Slovenskej republike). Vláda tak zohľadňuje najmä mieru organizovanosti a početnosti záujmovej skupiny (na strane odborových združení) a ekonomickú silu korporácií, resp. ich význam pre štátny rozpočet. Ňou vybrané skupiny sú zapájané priamo do vládnutia, čím exekutíva prenáša na ne aj časť politickej zodpovednosti, napr. za udržanie sociálneho zmieru v rámci vedenia sociálneho dialógu. Dôvodom rozšírenia neokorporatívneho modelu pôsobenia záujmových skupín v liberálno-demokratických zriadeniach v Európe je skúsenosť politického vývoja, ktorý pred druhou svetovou vojnou priniesol veľkú príjmovú a ekonomickú polarizáciu spoločností. Tá následne viedla k radikalizácii politiky a presadeniu sa populistickej politiky a totalitných ideológií. Zavedením neokorporativistického modelu sa európske politické elity snažia minimalizovať vznik obdobného spoločenského vývoja, ktorý nastal pred druhou svetovou vojnou (ekonomický prepad najmä strednej triedy vo Weimarskej republike v rokoch 1918 – 1933, ktorá viedla k vzostupu NSDAP). K tomuto modelu môžeme priradiť aj koncept štátu s rozvinutými verejnými sociálnymi službami, resp. tzv. sociálneho štátu (welfare state, štátu blahobytu), ktorého znakom je, že na svoje fungovanie a realizáciu verejných služieb spotrebováva viac ako polovicu hrubého domáceho produktu.⁴⁰ S rozsahom štátnych úloh, ako aj s nárastom kompetencií verejných inštitúcií zároveň rastú aj zdroje potrebné na realizáciu požiadaviek verejných služieb zo strany obyvateľov. Ide o koreláciu, ktorá je pozorovateľná vo väčšine európskych krajín, kde po roku 1945 vzrástli požiadavky občanov voči štátu. Tak ako ho poznáme dnes, napr. v krajinách EÚ, je model sociálneho štátu štruktúrou, ktorá umožňuje rozšírenie reprezentácie záujmov občanov aj mimo politických strán a hnutí. Jeho funkciou je distribuovať verejné zdroje štátu tak, aby nedošlo k zásadnej príjmovej polarizácii spoločnosti. Tá totiž predstavuje

---

⁴⁰ Bližšie k problematike vývoja sociálneho štátu pozri KATUNINEC, M.: Welfare state vs. welfare state. In: *AD ALTA*. Roč. 10, č. 2, 2020, s. 176 – 180.

jedno zo zásadných rizík znižovania dôveryhodnosti liberálno-demokratických režimov, ktorá môže spôsobiť narušenie integrity a súdržnosti spoločnosti, ak dôjde k jej rozdeleniu na malú skupinu vplyvných a bohatých a zvyšku väčšinovej spoločnosti do množstva nízkoprijemových skupín. Rizikom daného neokorporatívneho modelu vzťahov medzi exekutívnou zložkou moci a záujmovými skupinami môže byť existencia tzv. demokratického deficitu. Ten sa prejavuje v skutočnosti, že na prijímaní zásadných ekonomických rozhodnutí sa okrem vlády podieľajú aj ňou vybrané záujmové skupiny. Tie však už často nemajú žiadnu demokratickú legitimitu, ale napriek tomu majú vplyv na konečné vládne rozhodnutia v sociálnej a ekonomickej sfére. Tento model usporiadania vzťahov medzi vládou a záujmovými skupinami prakticky vedie k ich rozdeleniu na tie, ktoré sú veľmi blízko (vo vnútri) procesu prijímania konečných vládnych rozhodnutí, tzv. insider groups, a tie, ktoré do tohto procesu zasahujú veľmi ťažko, tzv. outsider groups. Ak napriek tomuto modelu vznikne v spoločnosti sociálno-ekonomická polarizácia, môže byť táto skutočnosť vhodným východiskovým stavom pre vzostup extrémistických a antisystémových strán, ktoré dokážu profitovať z nárastu nespokojnosti a obáv väčšinovej spoločnosti. Tie sa najčastejšie spájajú s nízkou kvalitou služieb štátu v rámci garantovania bezpečnosti, vymožitelnosti práva a sociálnych istôt.⁴¹

Okrem spomínaných najviditeľnejších ekonomických, resp. nátlakových skupín, ktoré vyvíjajú tlak na politické elity zvonku, môžeme v moderných liberálno-demokratických režimoch rozoznávať aj inštitucionálne skupiny, ktoré sú súčasťou štátnej moci. Ich významným znakom oproti nátlakovým, resp. záujmovým skupinám je, že nie sú z pohľadu politiky autonómne, keďže sú súčasťou štátneho aparátu. K najviditeľnejším inštitucionálnym skupinám môžeme zaradiť napr. armádu alebo súdy, sektor zdravotníctva, školstva a štátnej administratívy. Tieto byrokratické skupiny v rámci štátnej a verejnej správy majú zásadný vplyv na

---

⁴¹ Bližšie k jednotlivým modelom záujmových skupín pozri napr. kapitolu Petra Fialu a Miroslava Mareša nazvanú Pluralizmus a (neo)korporativizmus. In: HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. (eds.): *Demokracie*. Brno: IIPS, 2003, s. 232 – 247.

aplikáciu politických rozhodnutí do praxe a z tohto dôvodu svoje záujmy voči aktuálnym reprezentantom politickej moci dokážu efektívnejšie komunikovať cez svoje stavovské združenia.

Okrem spomínaných foriem vytvárania vplyvu rôznych druhov záujmových skupín na politických rozhodovateľov existuje aj najrozšírenejšia sféra občianskej spoločnosti, ktorá obsahuje množstvo občianskych združení. Tie sa organizujú na báze dobrovoľnosti a zdieľania spoločných záujmov, cieľov v celej škále oblastí od podpory vzdelávania, kultúry, športu, sociálnych a zdravotných služieb atď. Často môžu dopĺňať činnosť štátnych inštitúcií, ale aj na ne vyvíjať tlak, napr. pri zabezpečení zákona, ktorý im umožní sa slobodnejšie a autonómnejšie rozvíjať. V Slovenskej republike možnosti financovania verejnoprávných neziskových organizácií upravuje okrem iného aj Zákon o dani z príjmu č. 595/2003 Z. z., ktorý umožňuje platiteľom dane, aby sa rozhodli, ako použijú 2 % zo svojich zaplatených daní. Ide o veľmi dôležitý nástroj podpory rozvoja občianskej spoločnosti a NGO, ktoré v množstve oblastí supľujú nedostatočné služby štátu.⁴²

Všetci vyššie charakterizovaní aktéri môžu byť súčasťou procesu prijímania záväzných politických rozhodnutí, ktoré majú všeobecnú platnosť a sú zväčša vo forme zákonov, vyhlášok, smerníc, prípadne na úrovni samosprávy všeobecne záväzných nariadení. Tieto výstupy z politického systému sú autoritatívne vynucované orgánmi štátu, ktorý má mocenský monopol na ich tvorbu a vynútiteľnosť v spoločenskej praxi, a to aj s použitím legitímneho fyzického donútenia. To je základný charakteristický znak štátnej suverenity. V rámci organizácie štátnej moci má štát zložky, ako polícia, prokuratúra a súdny systém, ktoré používa na zabezpečenie právnych noriem. Kvalita štátnych inštitúcií a úroveň právneho štátu sa preto pri zastupiteľských demokraciách hodnotí aj na základe kritéria vymožitelnosti práva, kde sa činnosť

---

⁴² Viac k pozitívam a rizikám záujmových skupín, ale aj k ich ďalším modelom a faktorom, ktoré limitujú ich činnosť v konkrétnom politickom systéme (politická kultúra, štruktúra inštitúcií, formát a typ stranického systému, štýlu verejnej politiky napr. miery intervencionalizmu do ekonomiky) pozri HEYWOOD, A.: *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 294 – 300.

a kvalita štátnych inštitúcií odráža v rýchlosti a efektívnosti aplikácie právnych noriem. Ich kvalitu, ako aj činnosť štátnych inštitúcií následne v demokratických režimoch zhodnotia občania v pravidelne sa opakujúcich slobodných voľbách. Kľúčovým kritériom rozhodovania občanov je zväčša miera spokojnosti s reflektovaním ich požiadaviek zo strany vládnucej politickej reprezentácie.

3. MODELY POLITICKEJ REPREZENTÁCIE

Štát ako mocenská inštitúcia je v liberálno-demokratických režimoch aj na základe vyššie spomenutých atribútov, akými sú sociálny kapitál, prevažujúci typ politickej kultúry, miera konsolidácie stranického systému, vplyv záujmových skupín a miera ich prepojenia s politickými elitami, vždy riadený politickou reprezentáciou. Spôsob jej výberu má zásadný vplyv na celkové fungovanie parlamentu a exekutívy, ako aj na ich stabilitu a efektivitu rozhodovania. Vhodné nastavenie volebného systému je preto predpokladom legitimacy a funkčnosti politického systému, ktorý zodpovedá za riadenie a koordináciu ostatných subsystémov spoločnosti. Volebný zákon tak môže zásadným spôsobom prispieť k zvýšeniu, alebo aj paralýze politickej reprezentácie. Z tohto dôvodu sa úvahy o vhodnosti jednotlivých typov volebných mechanizmov stali centrálnou témou politológie a ústavného inžinierstva.

Model správcu

Skôr, ako si priblížime volebné systémy aj ich atribúty, charakterizujme si niektoré základné modely reprezentácie. Historicky najstarším je model správcu. Bol rozšírený v najmä v 17. a 18. storočí, keď vybraná osoba bola zvolená určitou skupinou za zástupcu ich záujmov v parlamente alebo inom orgáne. Ak by sme sa pozreli na vývoj politických inštitúcií v štáte, ktorý sa považuje za významného predstaviteľa formovania tradícií parlamentnej demokracie – Anglicka, tak v tomto kontexte by sme našli charakteristiku, že ide o osobu, ktorej bolo zverené právo zastupovať záujmy nejakej skupiny občanov. Keďže v danej dobe boli politické práva limitované majetkovým a vzdelanostným cenzom, tak politický reprezentant mal za úlohu zodpovedne rozhodovať nielen v prospech záujmov tých, ktorí ho volili, ale v tzv. všeobecnom záujme. Poslanec tak mal slúžiť svojim voličom a cez dostupnosť k relevantným informáciám hájiť ich práva

a záujmy. V tomto kontexte je politika vnímaná ako činnosť, ktorá predpokladá racionálne a morálne zodpovedné konanie v prospech reprezentovaných a celku. Poslanec v tomto kontexte má byť vo svojej funkcii autonómny, vzdelaný, kriticky mysliaci a morálne zodpovedný predstaviteľ, ktorý sa má rozhodovať tak, aby jeho rozhodnutia korešpondovali s cieľmi občanov, zároveň však korešpondovali so záujmami štátu. V tejto historickej epoche tak reálne nešlo o reprezentáciu občanov definovaných na základe všeobecného volebného práva, ale zastupovanie záujmov niekoľkých najvplyvnejších spoločenských vrstiev, a to z hľadiska exkluzívne distribuovaných politických práv. Vzťah medzi reprezentantom a reprezentovaným je tak po voľbe voľný a dôraz je kladený na individuálnu rozumnosť a morálny charakter reprezentanta. Napriek historickej determinácii môžeme daný model reprezentácie nájsť aj v súčasných politických systémoch. Napríklad v slovenskom politickom systéme sa s ním môžeme stretnúť na úrovni výberu miestnej a regionálnej samosprávy. Ide o prítomnosť kandidátov bez straníckej príslušnosti, resp. nestraníckych (tzv. nezávislých) kandidátov zvolených za poslancov, starostov, primátorov (obce, mestá, VÚC), ktorí sa rozhodujú primárne na základe vlastného presvedčenia a bez straníckych programových odporúčaní a cieľov. Tento model osobnej reprezentácie skupinových záujmov tak má historickú legitimitu najmä v krajinách, kde sa pri vývoji inštitúcií zastupiteľskej demokracie presadil relatívne väčšinový volebný systém (na celoštátnej úrovni býva označovaný aj ako westminsterský model vlády). Tento spôsob výberu reprezentácie na úrovni štátu umožňuje vysokú mieru personifikácie voľby a je rozšírený najmä v štátoch Commonwealthu (Spoločenstva národov od apríla 1949) a v krajinách, kde sa presadili anglosaské politické tradície, ako napr. GBR, USA, Kanada, Austrália, Nový Zéland do roku 1993, India atď. Z európskych krajín môžeme daný model reprezentácie nájsť napr. pri hornej komore poľského parlamentu (alebo pri českom Senáte, kde sa však používa absolútne väčšinový volebný systém). Používa sa tak pri výbere a obsadzovaní celého spektra politických funkcií atď. Tento model reprezentácie predpokladá existenciu úzkej väzby medzi voličom

a reprezentantom, ale po jeho zvolení má politik vysokú mieru samostatnosti pri rozhodovaní o napĺňaní predvolebných cieľov, keďže má prístup k množstvu (aj napr. z dôvodu bezpečnosti štátu utajovaných) informácií, ku ktorým sa bežný občan nemusí dostať.

Model delegáta

Ďalším modelom reprezentácie je model delegáta. Ten je založený na opačnom princípe, keďže vznikol na základe kritiky modelu správcu. Pri modeli delegáta môže zvolený reprezentant postupovať len na základe vopred schváleného postupu a inštrukcii reprezentovaných. Má tak presne daný obsah a pôsobnosť mandátu tých, ktorých reprezentuje, a minimálny priestor pre presadzovanie vlastného názoru. Úzka väzba medzi reprezentovaným a reprezentantom sa aplikuje v súčasnosti napríklad v diplomatickej službe na úrovni veľvyslancov a členov diplomatických zborov ako zástupcov vlád jednotlivých štátov, prípadne v rámci sociálneho vyjednávania na úrovni tripartity pri vrcholných reprezentantoch zamestnávateľov a odborov. V poslednom menovanom prípade majú reprezentanti odborových zväzov presne určené ciele a zásady vyjednávania a bez mandátu členov svojich členských organizácií nemôžu podpísať s vládou žiadnu kolektívnu zmluvu vyššieho stupňa. Zástupcovia zúčastnených odborových zväzov na Slovensku (napr. KOZ, KOVO), tak musia mať oprávnenie od svojich členských základní na uzatváranie danej kolektívnej zmluvy vyššieho stupňa.⁴³ Obdobný mandát delegáta musí mať aj reprezentant zúčastneného zväzu zamestnávateľov (napr. Republikovej únie zamestnávateľov, Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení SR atď.). V prípade, ak je zmluvnou stranou štát (ako napr. zamestnávateľ v rámci verejnej správy), v mene vlády vyjednávajú a podpisujú kolektívnu zmluvu vyššieho stupňa vybraní vládni ministri.

---

⁴³ V tomto kontexte pozri KATUNINEC, M.: *Medzinárodné odborové centrály a zastupovanie zamestnancov na podnikovej a nadpodnikovej úrovni v niektorých krajinách Európskej únie*. Trnava: Filozofická fakulta TU, 2009. <http://ff.truni.sk/ucebne-texty/medzinarodne-odborove-centraly-zastupovanie-zamestnancov-na-podnikovej-nadpodnikovej> [cit. 2020-10-10].

V tomto prípade môže byť výhodou delegovania právomocí na konkrétnych členov organizácií rozšírenie rokovania o zásadných sociálno-ekonomických otázkach aj o členov vybraných združení, čím sa okruh zainteresovaných na rokovaní rozširuje aj na nečlenov politických strán. Tí tak môžu mať možnosť aj mimo volebného výberu občanov a priamej politickej legitimacy ovplyvňovať obsah zásadných hospodárskych rozhodnutí. V rámci celoštátnych inštitúcií môžeme daný model reprezentácie záujmov nájsť napr. v SRN, kde jednotlivé vlády spolkových krajín vysielajú svojich reprezentantov (na úrovni premiéra a ministrov) do Bundesratu. Ich rozhodovanie je v tejto sprostredkujúcej inštitúcii (keďže niektorí politológovia nepovažujú Bundestrat za typickú druhú komoru) založené na imperatívnom mandáte.

Model mandátu

Posledným rozšíreným modelom reprezentácie je model mandátu, ktorý sa spája so vznikom masovej politiky po rozšírení volebného práva a so vznikom moderných politických strán. Tento spôsob reprezentácie môže byť založený na výbere kandidátnej listiny strany, alebo prípadne aj konkrétneho stranického kandidáta v rámci vybraného typu volebného systému. V parlamente však kľúčovým subjektom kreujúcim politiku je poslanecký klub vybranej strany. Kandidáti na poslancov si tak uvedomujú význam straníckej politiky na konečné politické rozhodnutia a svoju zodpovednosť voči strane. Úspech kandidátov sa tak spája aj s reprezentáciou programových cieľov danej strany a v prípade zvolenia do zastupiteľského orgánu aj dodržiavaním straníckej disciplíny pri ich naplňaní. Po zvolení sa tak môže stať, že poslanci sa v prípade krízovej situácie môžu viac zodpovedať straníckemu vedeniu a jeho záujmom ako občanom, ktorí ich volili napríklad na základe programových cieľov. Na druhej strane sú aj stranícki reprezentanti nútení sa zodpovedať občanom, verejnosti za naplňanie programových cieľov, s ktorými išli do volieb a to minimálne na konci funkčného obdobia zastupiteľského orgánu.

3.1 Politická kultúra

Pri formovaní liberálnej demokracie sa významným aspektom pri zabezpečovaní efektivity a kontroly funkčnosti demokratických inštitúcií stáva aj sociálny kapitál občanov a sféra občianskej spoločnosti. Obsah termínu sociálny kapitál spájame s prácou Roberta D. Putnama, ktorý pod ním rozoznával mieru vzájomnej dôvery, ktorá sa na úrovni politiky spredmetňuje v rovine spolupráce pri kreovaní organizačných štruktúr (napr. občianskych združení, nadácií, politických strán, odborov). Jej úroveň má zásadný vplyv aj na funkčnosť verejných inštitúcií v zastupiteľskej demokracii. Výskum spomínaných atribútov sa stal samostatným predmetom výskumu v politológii, najmä v šesťdesiatych rokoch 20. storočia v rámci demokratických štátov západnej Európy a najmä USA. Bol súčasťou vzostupu behaviorizmu v rámci politickej vedy. Empiricky orientované výskumy sa koncentrovali na hľadanie odpovedí, aké faktory podmieňujú jednotlivca k politickej angažovanosti, napr. k účasti na voľbách, podľa čoho sa rozhoduje, čo vedie k jeho politickej pasivite, k vzdoru, k akceptácii politických inštitúcií, autorít, prípadne k ich odmietaniu atď. Všetky spomínané faktory sa stali súčasťou výskumov politickej kultúry. Ich rozvoj v politickej vede je z tohto dôvodu prirodzene podmienený vplyvom psychológie v rámci spoločenskovedných disciplín. Z tohto dôvodu sa politická kultúra v rámci politológie vníma ako súbor psychických orientácií, resp. ako prevažujúci vzorec vnímania, hodnotenia a vzťahovania sa k politickému systému, politickým inštitúciám (sem môžeme zahrnúť štát, jeho inštitúcie v rámci verejnej správy strany, hnutia, občianske združenia atď.) a k procesom, resp. predmetom, ktoré majú zásadný dosah na politickú aktivitu (reflektovanie štátnych symbolov, významu štátnych sviatkov, vzťah štátu a cirkvi atď.).⁴⁴ Prevažujúce hodnotové orientácie jednotlivca (ktoré zahrňujú aj postoje, a to napr. hrdosti,

---

⁴⁴ V tejto súvislosti pozri MIHÁLIKOVÁ, S.: *Miesto symboliky v politickej kultúre Slovenska*. Trnava – Kraków: FF TU, Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2018. Viac pozri: <http://ff.truni.sk/knizne-publikacie/miesto-symboliky-v-politickej-kulture-slovenska> [cit. 2020-10-10]. Obdobne pozri MARCHUK, V.: *Church, Spirituality, Nation*. Ivano-Frankivsk: Play, 2016.

odcudzenia, dôvery, lojality, apatie) sa tak skúmajú v kontexte vnímania politických inštitúcií alebo procesov (prípadne ich dôsledkov), ktoré sa prejavujú na úrovni činnosti (volebná aktivita, stranícke členstvo, kandidovania vo voľbách atď.) a konkrétnych rozhodnutí občanov (pasívny súhlas s režimom, organizovanie podporných aktivít v prospech vlády, prípadne protestných hnutí, štrajkov, občianskej neposlušnosti atď.). Úroveň skúmania môže zahŕňať výskum postojov jednotlivcov k celoštátnym inštitúciám, k inštitúciám regionálnej úrovne až po miestnu, resp. lokálnu úroveň politiky. Významnou prácou v kontexte rôznych foriem politickej kultúry ako vzorcov správania sa, ktoré zásadným spôsobom vplyvajú na naše vnímanie politických procesov, je práca Gabriela Almonda a Sidney Verbu z roku 1963 *The Civic Culture* (Občianska kultúra).⁴⁵ V nej spomínajú autori určili základné, v rámci weberovskej terminológie ideálne typy politickej kultúry podľa prevažujúcich postojov k politickým inštitúciám. Konkrétne zafinovali patriarchálnu, resp. parochiálnu, poddanskú a participačnú politickú kultúru.

Patriarchálna (parochiálna, tradičná, alebo tiež lokálna) politická kultúra prevažuje v kmeňových spoločnostiach, kde nie sú prítomné diferencované politické role a kde sa ľudia identifikujú s lokálnym priestorom, v ktorom žijú. V takýchto spoločenských vzťahoch absentuje širšie zdieľanie občianskeho povedomia, ako aj širší záujem jednotlivca o politiku a veci verejné, keďže sa zaoberajú najmä záležitosťami spoločenstva. Existenciu jednotlivca limitujú najmä tradície, absencia občianskeho povedomia a politických zručností. Primárne sú záujmy rodiny a najbližšieho spoločenstva. Z tohto dôvodu v danom type politickej kultúry vlastne absentuje politické povedomie a záujem o verejnú sféru.

Druhým typom politickej kultúry je poddanská politická kultúra. Pre ňu je významné, že jednotlivci, občania už rozoznávajú význam, úlohy a funkcie politických inštitúcií a štátu. Zároveň seba vnímajú ako súčasť politicky alebo kultúrne definovaného národa,

---

⁴⁵ Bližšie k problematike politickej kultúry pozri napr. štúdiu VAJDOVÁ, Z.: Politická kultúra – teoretický koncept a výskum. In: *Sociologický časopis*. Roč. 32, 1996, č. 3, s. 339 – 351.

avšak politiku reflektujú ako sféru, v ktorej nemôžu nič zmeniť, a preto sú pasívni a dobrovoľne sa prispôsobujú štátnym inštitúciám a verejným autoritám. Aj z tohto dôvodu ide o prevažujúci typ politickej kultúry, ktorý nachádzame v autoritatívnych, totalitných, diktátorských, resp. absolutistických režimoch.

Tretím typom politickej kultúry, ktorý definovali G. Almond a S. Verba je participatívna politická kultúra. Tá je podľa nich typická pre liberálne demokracie, kde existuje široko zdieľané občianske povedomie a občania si uvedomujú možnosti a právne nástroje, cez ktoré dokážu efektívne ovplyvňovať politické inštitúcie, procesy a rozhodnutia v závislosti od intenzity a obsahu vlastnej politickej aktivity. Jednotlivci sú informovaní o politike, zaujímajú sa o politiku a uvedomujú si svoje práva a možnosti ako efektívne ovplyvňovať politické rozhodnutia cez občianske združenia, hnutia alebo strany. Do tejto kategórie spadajú konsolidované liberálne demokracie, akými sú Spolková republika Nemecko, Francúzka republika, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Dánske kráľovstvo, Holandské kráľovstvo, Kanada, Spojené štáty americké, Austrálske spoločenstvo atď., kde zväčša občania nie sú len pasívni aktéri a objekty politického rozhodovania. Táto typológia bola na základe empirických výskumov, ktoré skúmali moderné demokratické politické systémy a ich vývoj, následne rozšírená. Dôvodom bola skutočnosť, že výskumy politického správania sa občanov následne zaznamenali fenomén tzv. odcudzenia od politického systému, a to aj v rámci stabilných a konsolidovaných demokracií. Z tohto dôvodu bola v 90. rokoch táto typológia rozšírená aj o tzv. alineáčnu politickú kultúru. Ide o politickú kultúru, kde sa postojie ľudí, ktorí boli aktívni v politike, časom zmenili na základe osobných skúseností. Ich pôvodná angažovanosť a neúspechy pri realizácii svojich zámerov v politike následne vyústili do sklamaní, ktoré sa prejavuje odstupom od politiky, podozrievavosťou, nedôverčivosťou alebo apatiou voči sfére politického rozhodovania.⁴⁶ V moderných

---

⁴⁶ KLICPEROVÁ-BAKER, M. – FEIERABEND, I. a kol.: *Demokratická kultúra v Českej republike*. Praha: Academia, 2007, s. 21. Viac k vybraným problémom vývoja hodnôt, ktoré sa v praxi prejavujú cez postoje k národnej identite, k ideí sociálneho štátu, migrácii, dôvere k štátnym inštitúciám atď. v kontexte komparácie vývoja českej a slovenskej

spoločnostiach sa podľa zmienených autorov vždy nachádza niekoľko skupín obyvateľstva, pre ktoré je prevažujúcim vzorcom správania sa a vnímania politiky niektorá zo spomenutých typov politickej kultúry. Celkový charakter politickej kultúry ako významného aspektu determinujúceho fungovanie politických inštitúcií, dopyt po ich tvorbe, efektívite (účinnosti), určenie rozsahu ich úloh atď. býva tak ovplyvnený prevažujúcim typom politickej kultúry. Občianska politická kultúra, ktorá je dôležitým legitimizujúcim faktorom fungovania liberálnej demokracie, tak podľa Verbu a Almonda obsahuje všetky typy spomenutých foriem politickej kultúry, avšak s dominanciou participatívnej časti verejnosti, ktorá okrem legitimacy zabezpečuje aj dopyt a záujem verejnosti po funkčných politických inštitúciách a efektívne nastavených kontrolných mechanizmoch.

Typ politickej kultúry má okrem iného vplyv aj na predstavu verejnosti o rozsahu štátnych inštitúcií a ich úlohách, resp. kompetenciách. Keďže ide o vzorec vnímania politiky, ktorý sa formuje v dlhodobej perspektíve, má na jej konkrétnu podobu vplyv aj historický vývoj danej krajiny, náboženská štruktúra obyvateľstva, ekonomický rozvoj, štruktúra a úroveň vzdelania občanov, dostupnosť k vzdelaniu a množstvo ďalších faktorov. Tie sa následne projektujú do predstavy o fungovaní a rozsahu štátnych inštitúcií (ide o rovinu analýzy, ktorú napr. Fukuyama označuje za sféru pôsobnosti štátu) a ich úlohách vyjadrených v kompetenčnom rámci štátnych organizácií (tie bližšie charakterizuje ich kapacita). Pri šírke pôsobnosti štátnych organizácií môžeme rozlišovať funkcie štátu, ktoré môžu mať minimálny, stredne dôležitý a nadštandardný charakter. Ak vychádzame z Fukuyamovej perspektívy, tak k minimálnym funkciám štátu môžeme zaradiť napr. zabezpečovanie vnútornej a vonkajšej bezpečnosti, tvorby a vymožitelnosti práva, makroekonomickej rovnováhy, výroby a distribúcie významných služieb a statkov pre verejnosť napr. dostupnosť pitnej vody, elektriny, základnej zdravotnej

---

spoločnosti pozri kolektívnu monografiu RABUŠIC, L. – KUSÁ, Z. – CHROMKOVÁ MANEA, B. – STRAPCOVÁ, K. (eds.): *Oddelené spolu? Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. Bratislava: SLOVART, 2019.

starostlivosti atď.). K stredne významným funkciám štátu zaradil reguláciu monopolov vo všetkých zásadných sférach, akými sú finančný sektor, hospodársky a energetický sektor, dostupnosť verejného vzdelávacieho systému, sociálneho a dôchodkového zabezpečenia, prístup k informáciám cez médiá verejnej služby, ochranu životného prostredia atď. K nadštandardným úlohám štátu zaradil redistribúciu verejných zdrojov a hospodársku politiku.⁴⁷ V týchto vymenovaných funkciách môže mať štát rôzny rozsah úloh a povinností, ktoré sú definované zákonmi na základe verejnej objednávky, t. j. dopytu po nich. Tento rozmer po realizácii štátnych úloh následne zákonne upravuje kapacita, resp. šírka kompetencií a pôsobenia štátnych inštitúcií. V politike (najmä počas predvolebného rozhodovania) sa však občania okrem rozsahu štátom poskytovaných služieb zaujímajú aj o ich kvalitu. Tento rozmer efektivity štátnych inštitúcií sa prejavuje vo funkčnosti, resp. sile štátnych inštitúcií. Tento rozmer štátnych inštitúcií sa prejavuje v miere, v akej je politická reprezentácia schopná administratívne a personálne zabezpečiť úlohy, ktoré štátu vyplývajú zo zákona v závislosti od dopytu občanov po vybraných verejných službách.⁴⁸

---

⁴⁷ Viac pozri FUKUYAMA, F.: *Budování státu*. Praha: Alfa Publishing, 2004, s. 21.

⁴⁸ Bližšie k možnostiam charakterizovať politický systém, resp. štáty cez tieto základné atribúty analýzy (pôsobnosť a rozsah štátnych inštitúcií a sila, funkčnosť štátnych inštitúcií), pozri Viac pozri FUKUYAMA, F.: *Budování státu*. Praha: Alfa Publishing, 2004, s. 23.

ZÁVER

Prvý diel vysokoškolskej učebnice k úvodu do štúdia volebných a straníckych systémov sa koncentroval najmä na priblíženie najčastejšie používaných kritérií v súvislosti s analýzou politických strán. V tomto základnom rámci sa čitatelia mohli oboznámiť s významom takých atribútov funkčnosti politických strán, medzi ktoré radíme štruktúru politického subjektu, početnosť členskej základne, programovú orientáciu strany a jej priradenie k typovo príslušnej straníckej rodine atď. V tejto súvislosti sme v texte následne priblížili dôležitosť jednotlivých funkcií politických strán pri výkone politickej moci, ktoré sa spájajú so zabezpečením akcieschopnosti výkonu politického rozhodovania v liberálno-demokratických zariadeniach, integráciou a organizáciou záujmov občanov, so zabezpečením funkcií v politickom systéme súvisiacich s artikuláciou politických cieľov, prípravou politických programov, ich realizáciou, formovaním resp. generovaním politických lídrov, s riadením politických inštitúcií ich kontrolou, či funkciami súvisiacimi so socializáciou a mobilizáciou občanov. Pochopenie významu politických strán pre riadne zabezpečovanie výkonu moci v liberálno-demokratických režimoch, ale aj jej kontroly je v súčasnosti o to dôležitejšie, že v spoločnosti vzrastá nedôvera v politické strany. Tá zároveň vytvára priestor pre presadzovanie sa a verejnú podporu politických subjektov propagujúcich myšlienku nepotrebnosti politických strán, alebo ich zásadnej úpravy riadenia podľa súkromného sektora (elitná-manažerská strana)⁴⁹. Tieto v konečnom dôsledku rizikové prejavy, kam radíme napr. aj vzrastajúcu podporu nestraníckych kandidátov, antiestablismentových hnutí, extrémistických a antisystémových strán, ktoré zväčša profitujú z celospoločenskej dezilúzie a z vyššej miery korupčného správania sa politických elít organizovaných

---

⁴⁹ Bližšie k tejto kategórii strán, ktorá rozširuje štandardnú kategorizáciu typov strán (catch all party, kartelové, klientelistické, oligarchické strany) a jej príkladom je napr. strana ANO pod vedením A. Babiša v Českej republike pozri KLÍMA, M.: *Od totality k defektní demokracii*. Praha: Slon, 2015, s. 225.

na báze klientelistických strán, nemôžeme vnímať ako prínosnú alternatívu k riešeniu krízy straníckej politiky. Dôvodom je fakt, že tieto subjekty neprinášajú konštruktívne návrhy riešení konkrétnych spoločenských problémov a sú väčšinou organizované okolo jedného lídra, ktorý prichádza zo súkromného sektora a na základe manažerských návykov má sklony riadiť politický subjekt ako súkromnú firmu (princíp mikromanažmentu) a bez úsilia o systematický rozvoj vnútrostraníckych štruktúr na pochopení tézy, že kvalita politiky sa odvíja od úrovne organizačnej bázy. Aj z daného dôvodu sme priblížili stav personálnej základne parlamentných strán na Slovensku a dôsledky negatívneho pôsobenia prílišnej centralizácie strán spájajúce sa s nesprávne nastavenými parametrami volebného zákona do celoštátneho parlamentu, ktoré následne znásobujú riziká oligarchizácie strán na Slovensku. Uviedli sme aj príklady niekoľkých možných procedúr napr. organizáciu primárnych volieb, ktoré môžu aj v spojitosti s potrebnou úpravou celoštátneho volebného systému zvrátiť spomínaný negatívny trend centralizácie politických subjektov a následne cez častejšiu obmenu politických a straníckych elít prispieť ku konsolidácii straníckeho systému a k jeho štruktúrovanosti na základe programových cieľov. V nadväznosti na význam politických strán a ich organizačnej rozvinutosti pre kvalitu politického rozhodovania sme sa snažili následne vymedziť primárne rozdiely medzi politickými stranami a záujmovými skupinami ako aj modely vzťahov medzi exekutívnymi zložkami štátnej moci a vybranými reprezentáciami záujmových skupín a korporátnych záujmov. Záver prvej časti vysokoškolskej učebnice sme venovali priblíženiu modelov politickej reprezentácie, s ktorými sa môžeme stretnúť v súvislosti s výkonom politickej moci na jednotlivých úrovniach riadenia politického systému a charakterizovaniu termínu politickej kultúry v spojitosti s jej determinujúcim vplyvom na efektívnosť a funkčnosť politických inštitúcií. Spomínané aspekty a kritériá analýzy politických strán, záujmových združení a politických hnutí sme sa snažili priblížiť aj na príkladoch a spôsobom, ktorý umožní čitateľovi porozumieť nie len významu daných štruktúr pre riadenie politických procesov, ale

mu zároveň priblíži aj význam osobnej zodpovednosti za politický vývoj a možnosti konštruktívnej participácie na politickom rozhodovaní. Keďže výskum politických strán a záujmových skupín úzko súvisí aj s problematikou mechanizmov výberu politickej reprezentácie, tejto téme sme vymedzili samostatné pokračovanie, druhej časti vysokoškolskej učebnice venovanej najmä problematike variability vzťahov medzi volebným a straníckym systémom ako aj možnostiam ich analýzy. Na záver tejto prvej časti vysokoškolskej učebnice venovanej problematike organizácie politických štruktúr by sme chceli pripomenúť, že nevyhnutnou podmienkou rozvoja občianskej participácie na veciach verejných je, aby občania a široká laická verejnosť mala primerané porozumenie významu politických strán vo vzťahu k zastupiteľskej demokracii ako aj ich nezastupiteľných funkcií. Tie súvisia najmä s možnosťou rozvoja organizačnej bázy pre koreovanie kompetentných a odborne zdatných personálnych štruktúr, ktorých význam súvisí okrem samotného riadenia centrálnych štátnych inštitúcií aj s efektívnym prepájaním jednotlivých úrovní rozhodovacích procesov od celoštátnych orgánov štátnej správy, cez regionálne úrovne samosprávy až po úroveň mestských a obecných samospráv. Na kooperáciu týchto úrovní, sú potenciálne najlepšie disponované strany s rozvinutou vnútornou štruktúrou a širokým členstvom aj v regiónoch. Tie by v konsolidovanom straníckom systéme mali zabezpečovať efektívnejšiu výmenu informácií medzi štátnou a regionálnou úrovňou rozhodovania ako aj dostatočný počet odborne zdatných personálnych kapacít, ktoré sú nevyhnutné na riešenie zložitých problémov v jednotlivých subsystemoch spoločnosti siahajúcich od oblasti bezpečnosti štátu, medzinárodných vzťahov, vymožitelnosti práva, sociálno-ekonomickej sféry, hospodárstva, energetiky, cez oblasť dopravy, rozvoja infraštruktúry, zdravotníctva, sociálnych služieb až po školstvo, či problematiku ochrany životného prostredia, či rozvoja kultúry. Neustály pokles dôveryhodnosti politických strán etablovaných na úrovni celoštátneho straníckeho systému sa prejavuje aj na úrovni regionálnych volieb a to v trende nárastu podpory nestraníckych kandidátov. Dnes sa dá povedať, že aj množstvo členov konsolidovaných strán kandiduje v takejto

podobe do regionálnych zastupiteľstiev práve z dôvodu, vyhnúť sa podozreniam z netransparentného a korupčného správania straníckych elít. Dôsledok tohto vývoja sa však negatívne prejavuje aj na strane verejnosti a to najmä vo forme zníženej prehľadnosti a kontrolovateľnosti regionálnej a miestnej úrovne politiky. Na začiatku decentralizácie štátnej správy a samospráv sa zdal spomínaný trend vzostupu podpory NEKA ako jedno možných z východísk začínajúcej krízy straníctva na Slovensku a vysvetľoval sa cez trend rozvoja občianskej politickej kultúry. Tento vývoj však súčasne sprevádzal jav znižovania členskej základne strán, posilňujúcej centralizácie straníckych štruktúr a skutočnosť rezignácie straníckych elít presadzovať demokratické mechanizmy riadenia do vnútra vlastných straníckych štruktúr (stranícke primárky, referendá podľa vzoru vyspelých a etablovaných demokratických strán napr. v SRN). Ak v kontexte daného trendu spomenieme, že ani 30 rokov od konania prvých slobodných volieb v modernej histórii neexistuje na Slovensku zákon o lobingu, efektívne fungujúci a vymožitelný zákon o financovaní politických strán, preukazovaní majetku verejných činiteľov ako aj ďalšie nezávislé kontrolné inštitúcie. Z tohto dôvodu sa môže sa stať, že trend vzrastajúcej podpory nezávislých kandidátov, antiestablišmentových strán a hnutí a inštitucionálna kríza strán bude pokračovať. Jej možným dôsledkom môže byť aj stabilizácia politických nerovností, ktoré budú súčasťou úzkeho prepájania záujmov nátlakových ekonomických skupín a politického rozhodovania.

Aj z dôvodu uvedomovania si dosahu spomenutých rizík považujeme predkladaný text vysokoškolskej učebnice za súčasť diskurzu o rozvoji občianskeho povedomia potrebného na vytvorenie efektívneho verejného tlaku na úpravu tých zákonov, ktoré sú zodpovedné za súčasný nezavrieňvý vývoj straníckeho systému na Slovensku. Ich obsah sa týka najmä zákona o činnosti politických strán, zákona o podmienkach výkonu volebného práva, zákona o pôvode príjmu a majetku verejných funkcionárov, či lobigu. Ich úprava napr. v súvislosti so zvýšením počtu volebných obvodov v rámci celoštátnych volieb do NR SR môže zásadným

spôsobom prispieť k postupnému odstráneniu vyššie spomínaných rizík centralizácie strán, ktoré zásadným spôsobom znižujú možnosti rozvoja straníckych štruktúr potrebných k efektívnemu fungovaniu inštitúcií liberálnej demokracie na Slovensku ako aj zavŕšenie procesu konsolidácie straníckeho systému.

LITERATÚRA

BALÍK, S. – HAVLÍK, V. a kol.: *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)*. Brno: IIPS, 2011.

BEYME, K.: *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot: Gower 1985.

BUREŠ, J.: *Občanské fórum*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

DUVERGER, M.: *Politické stany*. Praha: Karolinum, 2016.

FIALA, P. – STRMISKA, M.: *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 2009.

FUKUYAMA, F.: *Budování státu*. Praha: Alfa Publishing, 2004.

HAVLÍK, V. – KANIOK, P. (eds.): *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. Brno: IIPS, 2006.

HAYDANKA, Y.: Democratic Transit Model in Its Theoretical and Empirical Dimensions. In: *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Series Issues of Political Science, 2014, 1111, s. 72 – 77.

HEYWOOD, A.: *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.

HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. (eds.): *Demokracie*. Brno: IIPS, 2003.

HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: *Konfliktní demokracie*. Brno: IIPS, 2004.

JAHELKA, T.: Ideové spory v slovenskom politickom myslení pred a po roku 1918. In: *Filosofický časopis*. Roč. 66, č. 5, 2018, s. 771 – 788.

KATUNINEC, M.: *Medzinárodné odborové centrály a zastupovanie zamestnancov na podnikovej a nadpodnikovej úrovni v niektorých krajinách Európskej únie*. Trnava: Filozofická fakulta TU, 2009. Dostupné na internete: <<http://ff.truni.sk/ucebne-texty/medzinarodne-odborove-centraly-zastupovanie-zamestnancov-na-podnikovej-nadpodnikovej>> [cit. 2020-10-10]

KATUNINEC, M.: Režim slovenského štátu a jeho vývojové konotácie. In: FIAMOVÁ, M. – HLAVINKA, J. – SCHVARC, M. a kol.: *Slovenský štát 1939 – 1945: predstavy a realita*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014, s. 125 – 136.

KATUNINEC, M.: Welfare state vs. welfare state. In: *AD ALTA*. Roč. 10, č. 2, 2020, s. 176 – 180.

KELLER, J.: *Politika s ručením omezeným: proměny moci na prahu 21. století*. Praha: Evropský literární klub, 2001.

KLICPEROVÁ-BAKER, M. – FEIERABEND, I. a kol.: *Demokratická kultura v České republice*. Praha: Academia, 2007.

KLÍMA, M.: *Od totality k defektní demokracii*. Praha: Slon, 2015.

KLÍMA, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 2003.

KOPEČEK, L.: *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Brno: CDK, 2006.

KOPEČEK, L.: *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: CDK, 2007.

KRIŠTOF, P.: *Úvod do Aristotelovej politickej teórie*. Trnava: FF TU, 2019.

KRIŠTOF, P.: On democratization, political change and stability. In: KRIŠTOF, P. – ZÁLEŠÁK, T. – PINTERIČ, U.: *Freedom Undermined: Europe, World and the Crisis of Democratic Constitutions*. Novo Mesto: Faculty of Organisation Studies, 2018, s. 9 – 23.

KUBÁT, M.: *Politická opozice v teorii a stredoevropské praxi*. Praha: Dokořán, 2010.

KUBÍN, L.: *Rola politických elit pri zmene režimu na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2002.

KUPKA, P. – LARYŠ, M. – SMOLÍK, J.: *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. Brno: IIPS, Masarykova univerzita, 2009.

LÁŠTICOVÁ, B. – MALOVÁ, D. (eds.): *Výskumné sondy do organizácie politických strán v SR a ČR*. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 2013.

LEŠKA, D.: *Politický systém Slovenskej republiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Bratislava, 2013.

LEVITSKY,S.–ZIBLATT,D.:*Jak umírá demokracie*.Praha:Prostor,2018.

MAREŠ, M. – VÝBORNÝ, Š.: *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: CDK, 2013.

MARCHUK, V.: *Church, Spirituality, Nation*. Ivano-Frankivsk: Play, 2016.

MIHÁLIKOVÁ, S.: *Miesto symboliky v politickej kultúre Slovenska*. Trnava: FF TU, Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2018.

MIKUŠ, R., GURŇÁK, D.: *Demokraticky k autokracii*. Bratislava: UK, 2019.

RABUŠIC, L. – KUSÁ, Z. – CHROMKOVÁ MANEA, B. – STRAPCOVÁ, K. (eds.): *Odděleně spolu? Česko a Slovensko optikou vývoje hodnot po roce 1991*. Bratislava: SLOVART, 2019.

SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Slon, 2001.

SARTORI, G.: *Teória demokracie*. Bratislava: Archa 1993.

SARTORI, G.: *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, 2005.

SOPÓCI, J.: *Politika v spoločnosti*. Bratislava: VEDA, 2004.

SOPÓCI, J.: *Záujmové skupiny v slovenskej politike v deväťdesiatych rokoch*. Bratislava: VEDA, 2002.

STRMISKA, M. – HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – CHYTILEK, R.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005.

VAJDOVÁ, Z.: Politická kultura – teoretický koncept a výskum. In: *Sociologický časopis*. Roč. 32, 1996, č. 3, s. 339 – 351.

Internetové odkazy:

Aktívne občianstvo a občianska participácia na Slovensku a v krajinách V4. Dostupné na internete: <[http://www.ivo.sk/buxus/docs//rozne/Prezentacia IVO 19 12 Aktivne obcianstvo.pdf](http://www.ivo.sk/buxus/docs//rozne/Prezentacia_IVO_19_12_Aktivne_obcianstvo.pdf) > [cit. 2020-10-26]

OLaNO má stabilnú členskú základňu, PS zaznamenalo zvýšený záujem. Dostupné na internete: <<https://domov.sme.sk/c/22564850/olano-ma-stabilnu-clensku-zakladnu-ps-zaznamenalo-zvyseny-zaujem.html> cit. 2020-10-26 > [cit. 2020-12-31].

Social Science Research Centre Berlin – WZB. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung. Dostupné na internete:

<https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/> [cit. 2020-03-13]

Dostupné na internete <https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents?name=handbook_v4> [cit. 2020-03-13]

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. Dostupné na internete:

<<http://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/obsah.htm>> [cit. 2017-11-30]

<<http://volby.statistics.sk/osk/osk2005/slov/results/tab2.jsp.htm>> [cit. 2017-11-30]

<<http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/sr/tab2.jsp@lang=sk.htm>> [cit. 2017-11-30]

<<http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka1.sk.html>> [cit. 2017-11-30]

<<http://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data01.html>> [cit. 2017-11-30]

Verejnosc' proti násiliu. Dostupné na internete:

<<https://1989.sng.sk/verejnosc-proti-nasiliu>> [cit. 2020-11-25]

<https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/> [cit. 2020-03-13]

Vlastníci slovenských médií (infografiky). Dostupné na internete:

<<https://domov.sme.sk/g/142263/vlastnici-slovenskych-medii-infografiky?gref=https%253A%252F%252Findex.sme.sk%252F%252F22247023%252Fmarkiza-je-bodkou-slovensky-medialny-trh-si-naporcovali-financnici.html&photo=p5894120>> [cit. 2019-10-29]

Za slušné Slovensko. Dostupné na internete:

<<https://www.zasluhneslovensko.sk/o-co-nam-ide/> > [cit. 2020-11-26]

Zákon 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/85/> > [cit. 2020-03-13]

Zákon č. 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku. Dostupné na internete: <<https://www.epi.sk/zz/2010-101> > [cit. 2019-10-29]

Zákon 103/2007 Z. z. o trojstranných konzultáciách na celoštátnej úrovni. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/103/20070401> > [cit. 2020-10-26]

Zákon 333/2004 o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky Z. z. Dostupné na internete: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/58213/1/2> > [cit. 2020-10-08]

Text je súčasťou riešenia grantu KEGA 008TTU-4/2019

© MARCEL MARTINKOVIČ

**Úvod do štúdia volebných a straníckych systémov I.
Vysokoškolská učebnica.**

Recenzenti:

Prof. Uroš Pinterič, PhD.

Doc. Yevheniy Haydanka, PhD.

Vydavateľstvo:

© Filozofická fakulta TU v Trnave

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Hornopotočná 23, 918 43 Trnava; ff.truni.sk

ISBN 978-80-568-0262-5

